РЕФЕРАТИВНО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2521-1463

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА.

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

ОНЛАЙН-ЖУРНАЛ ЗАСНОВАНО У 2016 РОЦІ



НОМЕР ЖУРНАЛУ

№ 3 (38)

Травень – червень 2021 р.

DOI 10.53672/ej.3.2021

expertize-journal.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Назаров О. А.
Євдокимова Н. О.
Кириченко О. А.
Калинка Г. І.
Цільмак О. М.
Мотлях О. І.

Барко В. І.
Лефтеров В. О.
Коренюк П. І.
Алікіна Н. В.
Попова Г. В.
Вітомський Ю. Л.

Землянська О. В.

Чернякова О. В.
Большаков С. І.
Тунтула О. С.
Ткач Ю. Д.
Єгорова Т. М.
Лисенко А. Б.

Шаповалов В. О.
Савкіна Т. В.
Савостін О. П.
Безушко С. В.
Вербина Ю. В.
Хлонь О. М.

Інститут психологічної експертизи і поліграфа Kyiv

ВИДАЄТЬСЯ ЗА СПРИЯННЯ

Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі

ROR 02xc7et08

Номер на сайті

ISSN 2521-1463

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ
Назаров Олег Анатолійович
канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій з 2015 року, суб'єкт ветеранського підприємництва, судовий експерт

ВИДАВНИК НАЗАРОВ О. А.

DOI: 10.53672/ej.3.2021

Судово-психологічна експертиза

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

Реферативно-науковий online журнал

Електронне видання

Виходить один раз на два місяці

Засновано у травні 2016 року

2021, № 3 (38)

травень – червень 2021 р.

Київ
expertize-journal.org.ua

DOI: 10.53672/ej.3.2021[1]
УДК 159:34(05)+159:371(05)+347.948
ББК 67.5:88.4
С89

ISSN 2521-1463 (Online)
EAN-13 9772521146000

Ідентифікатор медіа R40-05509 (рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 26.09.2024 № 2785)

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович[3]

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі», ROR 02xc7et08[2]

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025

С89 **Судово-психологічна експертиза.** Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці : реферат.-наук. online журн. — 2021. — № 3 (38) (травень – червень 2021). — 68 с. — URL: expertize-journal.org.ua.

Журнал присвячений теорії і практиці судово-психологічної експертизи, застосуванню поліграфа та інших спеціальних знань у юридичній діяльності. Номер містить оригінальні статті й реферати праць з юридичної психології, судової експертизи та суміжних галузей, а також новини журналу й розділ «Новини інженерної психології та психотехніки».

Для судових експертів, психологів, поліграфологів, правників, науковців і здобувачів освіти.

УДК 159:34(05)+159:371(05)+347.948

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів. Рукописи можуть рецензуватися і не повертаються. За точність викладеного матеріалу та достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, відповідальність несуть автори. Зміни тексту та скорочення, що не впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією без узгодження з автором. Комерційне використання матеріалу заборонено. Авторські права належать їх авторам. Видання практикує політику негайного відкритого доступу до опублікованого змісту.

Електронна сторінка номера — див. «Посилання»[1]

Журнал включено до: Google Scholar, ISSN Portal, Crossref, Реєстр наукових видань України, Polska Bibliografia Naukowa (PBN), Реєстр суб'єктів у сфері медіа.

Випуск сформовано в електронному архіві журналу з матеріалів, оприлюднених на сайті видання; дати першого оприлюднення зазначено біля кожного матеріалу.

© Автори матеріалів, 2021
© Видавник Назаров О. А., оформлення PDF-версії, 2021

Редакційна колегія

Головний редактор — видавець (засновник видання)

Назаров О. А. — канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження» (стаж експертної діяльності з 2000 р.), поліграфолог, правознавець

Заступники головного редактора

Євдокимова Н. О. — д-р психол. наук, професор; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика», ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (психологічні науки)

Кириченко О. А. — д-р юрид. наук, професор; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика» (юридичні науки)

Відповідальний секретар

Калинка Г. І. — ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика», здобувач ступеня доктора філософії (юридична психологія)

Члени редакційної колегії

Цільмак О. М. — д-р юрид. наук, канд. психол. наук, професор; Одеський державний університет внутрішніх справ

Мотлях О. І. — д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України; Національна академія внутрішніх справ

Барко В. І. — д-р психол. наук, професор; Державний науково-дослідний інститут МВС України

Лефтеров В. О. — д-р психол. наук, професор; Національний університет «Одеська юридична академія»

Коренюк П. І. — д-р екон. наук, професор, академік Академії економічних наук України; Дніпровський державний технічний університет

Алікіна Н. В. — канд. психол. наук, старший науковий співробітник, експерт вищого кваліфікаційного класу

Попова Г. В. — канд. психол. наук, доцент; НТУ «Харківський політехнічний інститут»

Вітомський Ю. Л. — канд. психол. наук, доцент; Київський університет інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Землянська О. В. († 06.07.2020) — д-р психол. наук, професор; професор кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, полковник міліції у відставці

Чернякова О. В. — канд. психол. наук, доцент; Київський університет інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Хлонь О. М. — канд. психол. наук, доцент; Київський університет інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Большаков С. І. — канд. військ. наук, доцент; ТОВ «Науково-дослідний інститут судової експертизи та оцінки», атестований судовий експерт

Тунтула О. С. — канд. юрид. наук, доцент; Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

Ткач Ю. Д. — канд. юрид. наук; Одеський державний університет внутрішніх справ

Безушко С. В. — канд. пед. наук, доцент; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»

Вербина Ю. В. — канд. психол. наук, доцент; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»

Єгорова Т. М. — старший науковий співробітник; Харківський НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса (Полтавське відділення), атестований судовий експерт

Савкіна Т. В. — старший науковий співробітник; Харківський НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса, атестований судовий експерт

Савостін О. П. — старший судовий експерт; Одеський НДІ судових експертиз, атестований судовий експерт

Лисенко А. Б. — експерт-поліграфолог; Міжнародна асоціація професіоналів у поліграфології (AIPP)

Шаповалов В. О. — експерт-поліграфолог, атестований судовий експерт; ГО «Колегія поліграфологів України»

Зміст

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ 4

ПЕРЕДМОВА 9

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, РЕФЕРАТИ СТАТЕЙ) 11

1.1. Теорія та історія застосування спеціальних знань *11*

Вікторія Євгенівна Слюсаренко - кандидат економічних наук, доцент, судовий експерт в економічній галузі знань, автор багатьох монографій та посібників з аудиту та бухгалтерського обліку, стаж судово-експертної, економічної діяльності більше 20 років 11

Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія 13

1.2. Судово-психологічна експертиза *16*

Відшкодування моральної шкоди, поняття моральної шкоди - все, що стосується інституту відшкодування моральної шкоди в Україні в одному місці 16

Землянська О. В. Судово-психологічна експертиза [Текст] : навч. посіб 19

1.3. Правове та науково-прикладне забезпечення професійної діяльності *20*

Верховний Суд. Правова позиція ВС: Висновок судово-економічної експертизи визнається недопустимим доказом у разі якщо він не містить даних, на підставі яких документів експерт дійшла висновку 20

Верховний Суд (Велика Палата). Позиція ВС: Висновок експерта не є належним та допустимим доказом якщо у ньому не зазначено, що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і що такий висновок підготовлено для подання до суду 23

Верховний Суд (Касаційний цивільний суд). Позиція ВС: Висновок спеціаліста психолога, який грунтується лише на поясненнях матері без спілкування з малолітньою дитиною та батьком дитини з викладанням загальних висновків про зв`язок матері з дитиною певного віку не може бути належним доказом 27

Верховний Суд України (Пленум). Позиція ВСУ: Застосування наслідків ухилення від участі в експертизі можливе лише після постановлення ухвали про призначення або зобов'язання участі іншої сторони у

експертизі (у разі самостійного замовляння проведення експертизи, ст. 106 ЦПК) 30

Верховний Суд. Позиція ВС: Опитування дитини в присутності психолога в суді, належним чином забезпечує встановлення прихильності дитини до проживання з одним із батьків у сукупності з іншими встановленими даними причин такої прихильності 34

Верховний Суд. Правова позиція ВС: Факт порушення прав позивача не може слугувати виключною підставою для стягнення моральної шкоди, оскільки моральна шкода має бути обов`язково підтверджена належними та допустимими доказами, в іншому випадки вимоги необґрунтовані. 37

Електронна бібліотека судді, адвоката, психолога, батьків: «Допит, опитування дитини в суді». Методичні рекомендації, нормативні документи, постанови Верховного Суду. 40

Верховний Суд. Моральна шкода. Відшкодування моральної шкоди: дисертації, монографії, практика Верховного Суду, документи з розробки в Україні інституту відшкодування моральної шкоди (науково-допоміжний бібліографічний покажчик, 1998-2021 роки) 43

РОЗДІЛ 2. НОВИНИ ЖУРНАЛУ. 47

10-11 червня 2021 у місті Львові відбудеться «І Всеукраїнський Форум судових експертів» 47

Залучення в Україні дитячого психолога для опитування, допиту дитини в суді 47

08 червня 2021 року атестований судовий експерт психолог, завідувач сектору Полтавського відділення Тетяна Єгорова була нагороджена цінним подарунком — годинниками голови Служби безпеки України за високу кваліфікацію та якість виконання експертиз. 48

Одному з перших українських поліграфологів, головному науковому співробітнику НДЛ психологічного забезпечення ДНДІ МВС України, д. психол. н., професору Барко Вадиму Івановичу присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». 48

18 червня 1928 року народився видатний світовий американський психолог (поліграфолог) Девід Ліккен (David T. Lykken), який є розробником «Тесту винних знань» (Guilty Knowledge Test) для поліграфа. 49

Київська міська державна адміністрація проти реорганізації Київського науково-дослідного інституту судових експертиз (лист від

18.06.2021 № 001-1540), звільнення директора інституту Рувіна Олександра Григоровича призведе до зниження діяльності установи . . 49

РОЗДІЛ 3. НОВИНИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕХНІКИ 53

Mobi-підлокітники Polygraph (модель 2) 53

ЧИТАЧІ ТАКОЖ ШУКАЮТЬ 56

ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ І ТЕЗ АВТОРІВ 59

ВІДОМОСТІ ПРО ЖУРНАЛ 62

ВИХІДНІ ДАНІ 68

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Передмова

Чому журнал називається реферативно-науковим? За ДСТУ 3017:2015 науковий журнал містить наукові публікації про теоретичні й прикладні дослідження, а реферативний — бібліографічні записи разом із рефератами. Ми поєднуємо обидва формати: оригінальні статті публікуємо вперше, а праці, оприлюднені раніше в інших джерелах, подаємо як реферати з анотацією та посиланням на першоджерело. Авторське право на повний текст залишається за автором і першим видавцем.[1]

Дорогі читачі! Наука про людину в суді змінюється щороку, і цей номер — тому підтвердження. У випуску 2021, № 3 (38) — 12 матеріалів; головні теми: правові позиції Верховного Суду, висновок експерта як доказ, права дитини і сімейні спори.

> *Зі світової практики. У грудні 2011 року Рада ЄС схвалила висновки про створення до 2020 року Європейського простору судової науки (EFSA 2020). 9 червня 2016 року вона ухвалила план дій: добровільна акредитація, мінімальні критерії компетентності, посібники найкращої практики ENFSI та перевірки кваліфікації. У 2021 році минає 10 років від цієї події.*[2]

Радимо почати з матеріалу «Правова позиція ВС: Висновок судово-економічної експертизи визнається недопустимим доказом у разі якщо він не містить даних, на підставі яких документів експерт дійшла висновку», який читачі обирають найчастіше. Можливо, саме ваше дослідження стане наступною сторінкою в історії судової експертизи. Редакція відкрита для статей науковців і практиків.

Редакція журналу

REFERENCES

1. DSTU 3017:2015. Informatsiia ta dokumentatsiia. Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia poniat [Information and Documentation. Publications. Main Types. Terms and Definitions]. [Chynnyi vid 2016-07-01]. Vyd. ofits. Pp. 4.14.2.2, 4.14.2.7. Referaty prats, opryliudnenykh ranishe, podano iz zaznachenniam imeni avtora ta dzherela zapozychennia vidpovidno do p. 1 ch. 2 st. 22 Zakonu Ukrainy "Pro avtorske pravo i sumizhni prava" vid 01.12.2022 № 2811-IX; akty orhaniv derzhavnoi vlady ta ofitsiini dokumenty sudovoho kharakteru ne okhoroniaiutsia avtorskym pravom (p. 3 ch. 1 st. 8 tsoho Zakonu). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Council Conclusions and Action Plan on the way forward in view of the creation of an European Forensic Science Area. Council of the EU, doc. 10128/16. URL: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10128-2016-INIT/en/pdf (data zvernennia: 04.11.2026).

Розділ 1. Наукові публікації (статті, реферати статей)

Позначки: «Анотація» — оригінальний матеріал, уперше оприлюднений у журналі; «Реферат» — виклад праці або офіційного документа, уперше оприлюднених в іншому виданні чи на іншому ресурсі; під кожним рефератом наведено відомості про першу публікацію. До наукових публікацій подано розширену анотацію українською мовою з ключовими словами та англомовну анотацію (Abstract, Keywords); наявний DOI зазначено біля відомостей про оприлюднення. Цифри у квадратних дужках відсилають до списку References після кожної публікації: описи за ДСТУ 8302:2015, українські й російські назви подано латиницею (транслітерація за постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 55), їхній переклад англійською — у квадратних дужках.

Читачеві. За кожною публікацією цього номера стоять реальні справи: кримінальні провадження, сімейні спори, позови про відшкодування моральної шкоди, перевірки із застосуванням поліграфа. Анотація допоможе швидко зорієнтуватися, а повний текст за посиланням відкриє методики, аргументи сторін і правові позиції Верховного Суду, які можуть знадобитися у вашій наступній справі. Читайте, порівнюйте з власною практикою і діліться знайденим з колегами.

1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Вікторія Євгенівна Слюсаренко - кандидат економічних наук, доцент, судовий експерт в економічній галузі знань, автор багатьох монографій та посібників з аудиту та бухгалтерського обліку, стаж судово-експертної, економічної діяльності більше 20 років[1]

Інформаційний матеріал · оприлюднено 20.06.2021

Анотація. Біографічна довідка редакції про Вікторію Євгенівну Слюсаренко, кандидата економічних наук, доцента, аудитора (сертифікат № 6625, 2003 р.) і судового експерта в економічній галузі знань. З 2012 р. вона працює за експертними спеціальностями 11.1–11.3 (дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, документів про економічну діяльність підприємств і організацій, документів фінансово-кредитних операцій), з 2000 р. викладає в Ужгородському національному університеті й запровадила низку дисциплін, зокрема «Економічна експертиза». Подано відомості про її кандидатську (2013) і докторську дисертації, монографії та посібники з аудиту й бухгалтерського обліку, аудиторську і громадську діяльність.

Ключові слова: біографічна довідка, судово-економічна експертиза, судовий експерт, аудит, бухгалтерський облік, експертні спеціальності 11.1–11.3, Ужгородський національний університет.

Вперше оприлюднено: сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 20.06.2021.

REFERENCES

1. Viktoriia Yevhenivna Sliusarenko - kandydat ekonomichnykh nauk, dotsent, sudovyi ekspert v ekonomichnii haluzi znan, avtor bahatokh monohrafii ta posibnykiv z audytu ta bukhhalterskoho obliku, stazh sudovo-ekspertnoi, ekonomichnoi diialnosti bilshe 20 rokiv [Viktoriia Yevhenivna Sliusarenko – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Forensic Expert in Economics, Author of Many Monographs and Manuals on Auditing and Accounting, with over 20 Years of Forensic Expert and Economic Experience]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/shkola-ekspertyzy-viktorii-sliusarenko-m-uzhhorod-ukraina/5224-viktoriya-evgenivna-slyusarenko-kandidat-ekonomichnikh-nauk-sudovij-ekspert-v-ekonomichnij-galuzi-znan-avtor-bagatokh-monografij-ta-posibnikiv-z-auditu-ta-bukhgalterskog-obliku-stazh-sudovo-ekspertnoji-ekonomichnoji-diyalnosti-bilshe-20-rokiv (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія[1]

Щербаковський М. Г.

Реферат · оприлюднено 06.06.2021

Реферат. Монографія М. Г. Щербаковського «Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні» (Харків : В деле, 2015, 560 с.) присвячена найбільш актуальним проблемам, що виникають, коли сторони й суд звертаються до спеціальних знань у кримінальному провадженні. Праця охоплює як теоретичні, так і прикладні питання, з якими стикаються слідчі, прокурори, судді та самі експерти на різних стадіях кримінального провадження. Автор висвітлює наукові, правові та організаційно-тактичні засади всього циклу роботи з експертизою: підготовки та призначення судових експертиз, провадження експертного дослідження, оцінки висновку експерта й використання результатів експертиз під час досудового розслідування і судового розгляду. Теоретичне ядро праці становить уточнення базових понять: спеціальних знань, предмета й об'єктів судової експертизи, критерію розмежування судових експертиз, а також компетенції та компетентності експерта. Окремо розглянуто процесуальний порядок судово-експертної діяльності, і на цій основі автор пропонує зміни та уточнення до кримінального процесуального закону. Значну увагу приділено тактичному аспекту: розкрито поняття тактики проведення судових експертиз, виокремлено експертні ситуації, що виникають у кримінальному провадженні, і для них зазначено відповідні дії учасників провадження. Завершальна частина присвячена поняттю та напрямам використання судових експертиз, зокрема в кваліфікації злочинів і під час проведення тактичних операцій. Отже, монографія поєднує процесуально-правовий, криміналістичний і організаційний виміри експертизи та розглядає її як процес, що охоплює і досудове розслідування, і судовий розгляд. Видання адресовано науковцям, викладачам, студентам, співробітникам органів досудового розслідування, проку-

рорам і суддям. Для судових експертів, зокрема психологів, праця корисна загальнотеоретичною рамкою: розмежуванням компетенції та компетентності, поняттям експертної ситуації, підходами до оцінки висновку, що мають значення для постановки питань експертові та для оцінки висновку в суді.

Ключові слова: судова експертиза, кримінальне провадження, спеціальні знання, призначення судової експертизи, висновок експерта, оцінка висновку експерта, компетенція і компетентність експерта, тактика проведення експертиз, експертна ситуація, кваліфікація злочинів.

Conducting and Using Forensic Examinations in Criminal Proceedings: A Monograph

Shcherbakovskyi M. H.

Abstract. Forensic examinations bring specialised knowledge into criminal proceedings, and their value depends on how they are prepared, ordered, conducted, assessed and used. M. H. Shcherbakovskyi's monograph (Kharkiv: V dele, 2015, 560 pp.) addresses the most pressing problems of conducting and using forensic examinations in criminal proceedings. The author sets out the scientific, legal, organisational and tactical foundations of the whole cycle: preparing and ordering examinations, carrying out the expert study, assessing the expert opinion and using the results during pre-trial investigation and trial. He refines key concepts of forensic science, namely specialised knowledge, the subject matter and objects of forensic examination, the criterion for distinguishing between types of examinations, and the expert's competence and competency. The procedural framework of forensic expert activity is analysed, and amendments and clarifications to the criminal procedure law are proposed. The tactical part defines the tactics of conducting forensic examinations, distinguishes the expert situations that arise in criminal proceedings and indicates the corresponding actions of the participants. The final part characterises the concept and directions of using forensic examinations, including in the legal qualification of crimes and in tactical operations. The book is in-

tended for researchers, lecturers, students, investigators, prosecutors and judges. For forensic experts, including forensic psychologists, it provides a general theoretical framework relevant to formulating questions for the expert and to the assessment of expert opinions in court.

Keywords: forensic examination, criminal proceedings, specialised knowledge, ordering an expert examination, expert opinion, assessment of expert opinion, expert competence, tactics of forensic examination, expert situation, qualification of crimes.

Першоджерело: Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.[2] Реферат оприлюднено в журналі 06.06.2021.

REFERENCES

1. Shcherbakovskyi M. H. Provedennia ta vykorystannia sudovykh ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni [Conducting and Using Forensic Examinations in Criminal Proceedings: A Monograph] : monohrafiia : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/inshi-vidi-spetsialnikh-znan/5131-shcherbakovskij-m-g-provedennya-ta-vikoristannya-sudovikh-ekspertiz-u-kriminalnomu-provadzhenni-monografiya-m-g-shcherbakovskij-kharkiv-v-dele-2015-560-s (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Shcherbakovskyi M. H. Provedennia ta vykorystannia sudovykh ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni [Conducting and Using Forensic Examinations in Criminal Proceedings: A Monograph] : monohrafiia. Kharkiv : V dele, 2015. 560 s. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedennia%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.2. СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Відшкодування моральної шкоди, поняття моральної шкоди - все, що стосується інституту відшкодування моральної шкоди в Україні в одному місці[1]

Оригінальна публікація · оприлюднено 29.10.2021

Анотація. Науково-допоміжний бібліографічний покажчик, укладений О. А. Назаровим станом на 14.10.2021, зводить воєдино нормативні, доктринальні та судові джерела щодо інституту відшкодування моральної шкоди в Україні й подається як перша частина напрацювання доктрини відшкодування моральної шкоди в законодавстві України. Упорядник доводить, що понад двадцять років досліджень, науково-практичні коментарі, судова практика та акти центральних органів влади дають підстави говорити про доктринальні положення цього інституту, а передумовою їх офіційного визнання вважає державну реєстрацію Методики психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди (Т. В. Савкіна, Т. М. Єгорова, О. О. Сліпець та ін.; ХНДІСЕ, 2017; код 14.1.75, рішення від 18.01.2019). У вступній частині наведено легальні визначення моральної шкоди (ст. 4 Закону № 266/94-ВР, ст. 1 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4), засоби доказування моральних страждань і зміни до ст. 164 Податкового кодексу, внесені Законом № 466-IX, щодо оподаткування сум відшкодування понад чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати. Покажчик за 1998–2021 рр. охоплює судову методику, 30 дисертацій з анотаціями (від праць Л. О. Корчевної та В. П. Паліюка до психологічного дослідження О. Андрієнко за спеціальністю 19.00.06, що спирається на аналіз близько 1800 рішень ЄСПЛ і українських судів), посібники й монографії, свідоцтва про реєстрацію авторського права на психодіагностичні розробки М. М. Матяша, В. М. Сопова та ме-

тодику Л. В. Стрельнікової, законопроєкти № 2364а, 3841, 8396 і 3929 із пропозиціями Мін'юсту до останнього, допоміжні нормативні документи та оглядову практику Верховного Суду. З правових позицій ВС виокремлено обов'язок позивача довести факт і розмір шкоди, неприйняття висновків спеціаліста-психолога, який не є атестованим судовим експертом, значення висновку судово-психологічної експертизи для обґрунтування розміру відшкодування і відступ Великої Палати (постанова від 01.09.2020 у справі № 216/3521/16-ц), за яким право на компенсацію моральної шкоди виникає незалежно від наявності спеціальних норм. Покажчик придасться судовим експертам-психологам, адвокатам і суддям як упорядкована джерельна база для обґрунтування позовів і експертних висновків.

Ключові слова: моральна шкода, відшкодування моральної шкоди, моральні страждання, бібліографічний покажчик, судово-психологічна експертиза, методика 14.1.75, практика Верховного Суду, законопроєкти, доктрина відшкодування моральної шкоди, дисертаційні дослідження, розмір відшкодування.

Compensation for Non-Pecuniary (Moral) Damage and the Concept of Moral Damage: Everything Concerning the Institution of Moral Damage Compensation in Ukraine in One Place

Abstract. Sources on compensation for non-pecuniary (moral) damage in Ukraine are scattered across statutes, Supreme Court case law, dissertations and practical guides. This bibliographic guide, compiled by O. A. Nazarov as of 14 October 2021, brings them together and is presented as the first part of a doctrine of moral damage compensation in Ukrainian law. The compiler argues that more than twenty years of research, commentaries, case law and acts of central authorities have produced doctrinal provisions, and regards the state registration of the Methodology for psychological research in cases of moral suffering and moral damage compensation (2017; registry code 14.1.75, 18 January 2019) as a precondition for their official recognition. The introduction sets out statutory definitions of moral damage, the means of

proving moral suffering and the 2020 Tax Code amendments on taxing compensation above four times the minimum wage. Covering 1998–2021, the guide lists the registered methodology, 30 annotated dissertations, including a psychological study based on about 1,800 decisions of the European Court of Human Rights and Ukrainian courts, textbooks and monographs, copyright certificates for psychodiagnostic tools, draft laws Nos. 2364a, 3841, 8396 and 3929 with the Ministry of Justice's comments, supporting regulations and Supreme Court case law. The selected legal positions concern the claimant's duty to prove the fact and amount of damage, the rejection of opinions by psychologists who are not certified forensic experts, the role of forensic psychological expert opinions in quantifying compensation, and the Grand Chamber's ruling of 1 September 2020 recognising the right to compensation irrespective of special statutory provisions. The guide offers forensic psychologists, lawyers and judges an organised source base.

Keywords: moral damage, non-pecuniary damage, compensation, moral suffering, bibliographic guide, forensic psychological examination, Supreme Court of Ukraine, draft laws, case law, amount of compensation.

Вперше оприлюднено: сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 29.10.2021.

REFERENCES

1. Vidshkoduvannia moralnoi shkody, poniattia moralnoi shkody - vse, shcho stosuietsia instytutu vidshkoduvannia moralnoi shkody v Ukraini v odnomu mistsi [Compensation for Non-Pecuniary (Moral) Damage and the Concept of Moral Damage: Everything Concerning the Institution of Moral Damage Compensation in Ukraine in One Place]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/vidshkoduvannia-moralnoi-shkody/5993-vidshkoduvannya-moralnoji-shkodi-ponyattya-moralnoji-shkodi-disertatsiji-monografiji-praktika-verkhovnogo-sudu-dokumenti-z-rozrobki-v-ukrajini-institutu-vidshkoduvannya-moralnoji-shkodi (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Судово-психологічна експертиза [Текст] : навч. посіб[1]

Землянська О. В.

Реферат · оприлюднено 02.06.2021

Реферат. Навчальний посібник О. В. Землянської «Судово-психологічна експертиза» видано Харківським національним університетом внутрішніх справ (Харків : ХНУВС, 2012, 300 с.). Матеріал на сайті журналу обмежується бібліографічним описом видання, тому про зміст праці можна судити лише з її назви, жанру та обсягу: це навчальне видання з судово-психологічної експертизи, підготовлене в закладі вищої освіти системи МВС України. Відомостей про структуру посібника, розглянуті види експертиз і методичні підходи на сайті не наведено. Журнал реферує й інші праці авторки, зокрема статтю про особливості посмертної судово-психологічної експертизи (2009) і спільну з О. М. Бандуркою та С. П. Бочаровою статтю «Психологічний коментар до окремих статей нового Кримінального кодексу України» (2002), що дає змогу розглядати посібник у ширшому контексті її досліджень у галузі судово-психологічної експертизи.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, навчальний посібник, юридична психологія, судовий експерт-психолог, спеціальні психологічні знання.

Forensic Psychological Examination: A Textbook

Zemlianska O. V.

Abstract. The textbook Forensic Psychological Examination by O. V. Zemlianska was published by Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, 2012, 300 pp.). The journal's website provides only the bibliographic description of the book, so its content can be judged solely from its title, genre and length: it is a teaching text on forensic psychological examination prepared at a higher education institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. No information on the structure of the textbook, the types of examinations covered or the methodological approaches is given on the website. The journal also

abstracts other works by the author, including an article on the specific features of posthumous forensic psychological examination (2009) and a joint article with O. M. Bandurka and S. P. Bocharova on a psychological commentary to selected articles of the new Criminal Code of Ukraine (2002), which places the textbook in the wider context of her research.

Keywords: forensic psychological examination, textbook, legal psychology, forensic psychologist, specialised psychological knowledge.

Першоджерело: Землянська О. В. Судово-психологічна експертиза : навч. посіб. / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2012. 300 с. Реферат оприлюднено в журналі 02.06.2021.

REFERENCES

1. Zemlianska O. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza [Forensic Psychological Examination: A Textbook] [Tekst] : navch. posib : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/psikhologichna-ekspertiza/5089-zemlyanska-o-v-sudovo-psikhologichna-ekspertiza-tekst-navch-posib-o-v-zemlyanska-khark-nats-un-t-vnutr-sprav-kh-khnuvs-2012-300-s (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.3. ПРАВОВЕ ТА НАУКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Правова позиція ВС: Висновок судово-економічної експертизи визнається недопустимим доказом у разі якщо він не містить даних, на підставі яких документів експерт дійшла висновку[1]

Верховний Суд.

Реферат офіційного документа · оприлюднено 21.06.2021

Реферат. Допустимість висновку експерта в кримінальному провадженні залежить не лише від компетентності фахівця, а й від того, чи можна простежити шлях від досліджених матеріалів

до кожного зробленого висновку. Саме цю вимогу розкриває постанова Верховного Суду від 27 квітня 2020 року у справі № 335/2108/17, ключові положення якої наведено в публікації. Обвинувачення директора КП «Автогосподарство» у зв'язку з нарахуванням йому премій до свят ґрунтувалося на акті позапланової ревізії від 16.12.2016 № 06-21/3, висновку судово-економічної експертизи від 26.01.2017 № 26/11.2, контракті з керівником, колективному договорі, наказах про преміювання, розрахункових відомостях і відомостях банків про рух коштів. Суди визнали акт ревізії недопустимим доказом, бо його отримано після початку кримінального провадження способом, не передбаченим ч. 2 ст. 93 КПК України; касаційний суд додатково послався на пп. 12 п. 5 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про прокуратуру». Висновок експерта також визнано недопустимим: у ньому не зазначено, на підставі яких документів експерт дійшла висновку про нарахування премій та єдиного соціального внеску, а перелік матеріалів в описовій частині не дав змоги це встановити. Під час допиту в суді експерт пояснила, що користувалася нарахувальними відомостями, проте посилань на них у висновку немає; вона не змогла пояснити, як ці документи вмістилися на одному аркуші, визначеному джерелом відомостей, а наказів про виплату премій до свят, на які посилається висновок, у матеріалах обвинувачення не виявилося (крім одного наказу від 28.10.2016 № 90-б). Відхиляючи доводи прокурора, Верховний Суд нагадав, що за статтями 101 і 102 КПК України висновок має містити докладний опис проведених досліджень, ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або отримав із наданих матеріалів, і зазначати, які саме матеріали використано. Для судових експертів будь-якої спеціальності постанова є практичним орієнтиром: кожне твердження висновку треба пов'язувати з конкретним первинним документом, а дослідницьку частину будувати так, щоб під час допиту експерт міг відтворити й обґрунтувати свої дії.

Ключові слова: висновок експерта, судово-економічна експертиза, недопустимий доказ, допустимість доказів, акт позапланової ревізії, допит експерта, первинні документи, Кримінальний процесуальний кодекс України, Верховний Суд, кримінальне провадження.

Supreme Court Legal Position: A Forensic Economic Expert Opinion Is Inadmissible Evidence Where It Does Not Indicate the Documents on Which the Expert Based Her Conclusions

Verkhovnyi Sud.

Abstract. Whether an expert opinion is admissible in criminal proceedings depends on whether the court can trace each conclusion back to the materials actually examined. This publication presents the reasoning of the Supreme Court of Ukraine in its ruling of 27 April 2020 in case No. 335/2108/17. The director of a municipal motor transport enterprise was charged in connection with holiday bonuses paid to himself, and the prosecution relied on an unscheduled audit report, a forensic economic expert opinion, the director's contract, the collective agreement, bonus orders, payroll records and bank statements. The courts excluded the audit report because it had been obtained after the proceedings began by a method not provided for in Article 93(2) of the Criminal Procedure Code of Ukraine, and the Supreme Court also referred to the transitional provisions of the Law on the Prosecutor's Office. The expert opinion was found inadmissible as well: it did not identify the documents underlying the findings on the bonuses and the related social security contribution. Examined in court, the expert said she had used payroll statements, yet the opinion contained no reference to them, and she could not explain how they fitted on the single sheet named as the source. Rejecting the prosecutor's arguments, the Court relied on Articles 86, 101 and 102 of the Code, which require a detailed description of the research, reliance on information perceived directly or drawn from the materials provided, and a statement of the materials used. For forensic experts of any specialty the ruling sets a clear standard: every finding must be linked to an identifiable primary

document, and the expert must be able to reproduce and justify the reasoning under examination.

Keywords: expert opinion, forensic economic examination, inadmissible evidence, admissibility of evidence, unscheduled audit, examination of an expert in court, primary documents, Criminal Procedure Code of Ukraine, Supreme Court of Ukraine, criminal proceedings.

Першоджерело: Постанова Верховного Суду від 27.04.2020 у справі № 335/2108/17.[2] Реферат оприлюднено в журналі 21.06.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud. Pravova pozytsiia VS: Vysnovok sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy vyznaietsia nedopustymym dokazom u razi yakshcho vin ne mistyt danykh, na pidstavi yakykh dokumentiv ekspert diishla vysnovku [Supreme Court Legal Position: A Forensic Economic Expert Opinion Is Inadmissible Evidence Where It Does Not Indicate the Documents on Which the Expert Based Her Conclusions] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5229-pravova-pozitsiya-vs-visnovok-sudovo-ekonomichnoji-ekspertizi-viznaetsya-nedopustimim-dokazom-u-razi-yakshcho-vin-ne-mistit-danikh-na-pidstavi-yakikh-dokumentiv-ekspert-dijshla-visnovku-ekspert-ne-zaznachila-konkretnogo-dokumenta-doslidzhenogo-neyu-yakij-sluguvav-dzherelom-danikh-vikladenikh-u-visnovku (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 27.04.2020 u spravi № 335/2108/17 [Ruling of the Supreme Court of 27.04.2020 in Case No. 335/2108/17]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89034958 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Позиція ВС: Висновок експерта не є належним та допустимим доказом якщо у ньому не зазначено, що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і що такий висновок підготовлено для подання до суду[1]

Верховний Суд (Велика Палата).

Реферат офіційного документа · оприлюднено 05.06.2021

Реферат. Висновок, складений на замовлення учасника справи, має доказову силу лише тоді, коли відповідає формальним вимогам процесуального закону. Публікація розкриває цю позицію на прикладі постанови Великої Палати Верховного Суду від 18 грудня 2019 року у справі № 522/1029/18 (провадження № 14-270цс19). Предметом доказування, зокрема, було те, чи тотожне майно, відчужене за спірними договорами купівлі-продажу майнових прав, укладеними з відповідачами, майну, зазначеному в договорі купівлі-продажу майнових прав на новозбудоване майно, який позивачка уклала 25 березня 2010 року. Цю тотожність позивачка намагалася довести висновком будівельно-технічного експертного дослідження від 18 серпня 2014 року. Велика Палата погодилася із судом першої інстанції, що такий висновок не є належним і допустимим доказом. За частинами 5 і 6 статті 106 ЦПК України експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права й обов'язки, що й експерт, призначений судом, а у висновку обов'язково зазначають, що його підготовлено для подання до суду і що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. У спірному документі таких застережень не було. Крім того, на момент його складання закон узагалі не передбачав висновку експерта за зверненням сторони: ця можливість з'явилася лише з 15 грудня 2017 року, коли набрали чинності відповідні зміни до ЦПК. З огляду на статтю 78 ЦПК України, за якою суд не бере до уваги докази, одержані з порушенням установленого порядку, Велика Палата погодилася, що позивачка не довела ідентичності майна. За повідомленням ЛІГА:ЗАКОН, позивачка домагалася визнання права власності на квартири в новобудові, а Велика Палата нагадала, що право власності на новостворений об'єкт нерухомості виникає з моменту державної реєстрації, і погодилася з безпідставністю позову. Для судових експертів і юристів позиція має пряме практичне значення: висновок, який замовляє сторона, треба оформлювати відповідно до чинної

редакції процесуального кодексу, а дослідження, проведені до 15 грудня 2017 року, не можна прирівнювати до висновку експерта в розумінні статті 106 ЦПК України.

Ключові слова: висновок експерта, експертиза на замовлення учасника справи, стаття 106 ЦПК України, кримінальна відповідальність експерта, завідомо неправдивий висновок, належність і допустимість доказів, будівельно-технічне експертне дослідження, майнові права на новобудову, Велика Палата Верховного Суду.

Supreme Court Position: An Expert Opinion Is Not Relevant and Admissible Evidence If It Does Not State That the Expert Is Aware of Criminal Liability for a Knowingly False Opinion and That the Opinion Was Prepared for Submission to the Court

Verkhovnyi Sud (Velyka Palata).

Abstract. Since the 2017 reform of the Civil Procedure Code of Ukraine, a party may submit an expert opinion it has commissioned, but the evidential value of such an opinion depends on strict compliance with formal requirements. This publication examines the reasoning of the Grand Chamber of the Supreme Court in its ruling of 18 December 2019 in case No. 522/1029/18. The dispute concerned the sale of property rights to dwellings in a newly built residential building: the claimant, who had concluded such a contract on 25 March 2010, had to prove that the property alienated under the contested contracts concluded with the defendants was identical to hers, and she relied on a construction and technical expert study of 18 August 2014. The Grand Chamber agreed with the first-instance court that this study was neither relevant nor admissible. Under Article 106(5) and (6) of the Code, an expert who prepares an opinion at a party's request has the same rights and duties as a court-appointed expert, and the opinion must state that it was prepared for submission to the court and that the expert is aware of criminal liability for a knowingly false opinion. The 2014 document contained neither statement; moreover, party-commissioned expert opinions were not provided for until the amendments

took effect on 15 December 2017. Applying Article 78, which bars evidence obtained in breach of the statutory procedure, the Court agreed that the identity of the property had not been proved; according to the LIGA:ZAKON legal news service, it also confirmed that title to a newly built property arises upon state registration. The position matters for forensic experts and lawyers alike: party-commissioned opinions must follow the current wording of the procedural code, and earlier specialist studies cannot be treated as expert opinions within the meaning of Article 106.

Keywords: expert opinion, party-commissioned expert examination, Article 106 of the Civil Procedure Code of Ukraine, criminal liability of an expert, knowingly false expert opinion, relevance and admissibility of evidence, construction and technical expert study, property rights to newly built housing, Grand Chamber of the Supreme Court.

Першоджерело: Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.12.2019 у справі № 522/1029/18 (провадження № 14-270цс19).[2] Реферат оприлюднено в журналі 05.06.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud (Velyka Palata). Pozytsiia VS: Vysnovok eksperta ne ye nalezhnym ta dopustymym dokazom yakshcho u nomu ne zaznacheno, shcho ekspert obiznanyi pro kryminalnu vidpovidalnist za zavidomo nepravdyvyi vysnovok i shcho takyi vysnovok pidhotovleno dlia podannia do sudu [Supreme Court Position: An Expert Opinion Is Not Relevant and Admissible Evidence If It Does Not State That the Expert Is Aware of Criminal Liability for a Knowingly False Opinion and That the Opinion Was Prepared for Submission to the Court] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5121-pozitsiya-vs-visnovok-eksperta-ne-e-nalezhnim-ta-dopustimim-dokazom-yakshcho-u-nomu-ne-zaznacheno-shcho-ekspert-obiznanij-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-za-zavidomo-nepravdivij-visovok-i-shcho-takij-visnovok-pidgotovleno-dlya-podannya-do-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 18.12.2019 u spravi № 522/1029/18 (provadzhennia № 14-270tss19) [Ruling of the Grand Chamber of the Supreme Court of 18.12.2019 in Case No. 522/1029/18 (Proceedings No. 14-270Tss19)]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144996 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Позиція ВС: Висновок спеціаліста психолога, який грунтується лише на поясненнях матері без спілкування з малолітньою дитиною та батьком дитини з викладанням загальних висновків про зв`язок матері з дитиною певного віку не може бути належним доказом[1]

Верховний Суд (Касаційний цивільний суд).

Реферат офіційного документа · оприлюднено 06.06.2021

Реферат. Психологічне дослідження, виконане на замовлення одного з батьків без контакту з дитиною та другим із батьків, не дає суду відомостей про предмет доказування. Такого висновку дійшов Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду в постанові від 23 грудня 2020 року у справі № 712/11527/17 (провадження № 61-18882св19). Спір виник між батьками малолітньої дівчинки: батько просив визначити місце її проживання з ним, мати пред'явила зустрічний позов. Соснівський районний суд м. Черкаси 21 травня 2019 року задовольнив позов батька, а Черкаський апеляційний суд 3 жовтня 2019 року скасував це рішення й визначив місце проживання дитини з матір'ю, зокрема з урахуванням висновку спеціаліста за результатами психологічного дослідження від 18 червня 2019 року № 04/19. Верховний Суд зазначив, що цей висновок ґрунтується лише на поясненнях матері та документах, наданих нею; психолог не досліджувала матеріалів справи, особисто не спілкувалася ні з дитиною, ні з батьком і виклала загальні положення про зв'язок матері з дитиною певного віку без урахування фактичних обставин. Тому він не містить інформації щодо предмета доказування і не може бути належним доказом. Апеляційний суд також відхилив висновок органу опіки та піклування на користь проживання з батьком і взяв до уваги лише акт

обстеження умов проживання матері, хоча такий акт не замінює висновку органу опіки та піклування, обов'язкового за статтею 19 СК України. Спираючись на Конвенцію про права дитини, статті 141 і 161 СК України та практику ЄСПЛ у справах «М. С. проти України» і «Хант проти України», Верховний Суд наголосив, що рівність прав батьків є похідною від найкращих інтересів дитини, жоден із батьків не має пріоритетного права на проживання з нею, а отже, презумпція проживання малолітньої дитини з матір'ю суперечить сімейному законодавству. Постанову апеляційного суду скасовано, справу направлено на новий розгляд з урахуванням того, що з липня 2017 року дитина фактично живе з батьком. Для психологів і судових експертів рішення окреслює мінімальні методичні вимоги: дослідження обох батьків і самої дитини, вивчення матеріалів справи та висновки, прив'язані до конкретної сімейної ситуації.

Ключові слова: визначення місця проживання дитини, висновок спеціаліста-психолога, психологічне дослідження, належність доказів, найкращі інтереси дитини, орган опіки та піклування, прихильність дитини, рівність прав батьків, Конвенція про права дитини, Касаційний цивільний суд.

Supreme Court Position: A Psychologist's Specialist Opinion Based Solely on the Mother's Explanations, Without Contact with the Young Child and the Father and Containing Only General Statements About the Bond Between a Mother and a Child of a Certain Age, Cannot Be Relevant Evidence

Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud).

Abstract. When a parent submits a psychological opinion in a dispute over a child's residence, the court has to decide whether the opinion actually concerns the facts to be proved. This publication presents the key reasoning of the Civil Cassation Court within the Supreme Court in its ruling of 23 December 2020 in case No. 712/11527/17. The father of a young girl sought an order fixing her residence with him, and the mother filed a counterclaim. The Sosnivskyi District Court of

Cherkasy found for the father on 21 May 2019, whereas the Cherkasy Court of Appeal reversed that decision on 3 October 2019 and placed the child with her mother, relying in part on a psychologist's opinion of 18 June 2019 on a young child's need for maternal contact. The Supreme Court held that this opinion could not be relevant evidence: it was based only on the mother's explanations and documents supplied by her, the psychologist had neither examined the case file nor met the child and the father, and the conclusions were general statements detached from the facts of the case. The appellate court had also disregarded the guardianship authority's opinion in favour of the father and relied on a housing inspection report, which cannot replace the opinion required by Article 19 of the Family Code of Ukraine. Citing the UN Convention on the Rights of the Child, the Family Code and the ECtHR judgments in M.S. v. Ukraine and Hunt v. Ukraine, the Court stressed that parental equality derives from the child's best interests and that neither parent has a priority right to residence. The case was remitted for fresh appellate review. For psychologists and forensic experts, the ruling sets minimum methodological requirements: assessment of both parents and the child, study of the case materials and conclusions tied to the specific family situation.

Keywords: child's place of residence, psychologist's specialist opinion, psychological assessment, relevance of evidence, best interests of the child, guardianship authority, child's attachment, equal parental rights, UN Convention on the Rights of the Child, Civil Cassation Court.

Першоджерело: Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23.12.2020 у справі № 712/11527/17 (провадження № 61-18882св19).[2] Реферат оприлюднено в журналі 06.06.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud (Kasatsiinyi tsyvilnyi sud). Pozytsiia VS: Vysnovok spetsialista psykholoha, yakyi hruntuietsia lyshe na poiasnenniakh materi bez spilkuvannia z malolitnoiu dytynoiu ta batkom dytyny z vykladanniam

zahalnykh vysnovkiv pro zviazok materi z dytynoiu pevnoho viku ne mozhe buty nalezhnym dokazom [Supreme Court Position: A Psychologist's Specialist Opinion Based Solely on the Mother's Explanations, Without Contact with the Young Child and the Father and Containing Only General Statements About the Bond Between a Mother and a Child of a Certain Age, Cannot Be Relevant Evidence] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5134-pozitsiya-vs-visnovok-spetsialista-psikhologa-yakij-gruntuetsya-lishe-na-poyasnennyakh-materi-bez-spilkuvannya-z-malolitnoyu-ditinoyu-ta-batkom-ditini-z-vikladannyam-zagalnikh-visnovkiv-pro-zv-yazok-materi-z-ditinoyu-pevnogo-viku-ne-mozhe-buti-nalezhnim-dokazom-u-spravi (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Postanova Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 23.12.2020 u spravi № 712/11527/17 (provadzhennia № 61-18882s-v19) [Ruling of the Civil Cassation Court Within the Supreme Court of 23.12.2020 in Case No. 712/11527/17 (Proceedings No. 61-18882Sv19)]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93835748 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Позиція ВСУ: Застосування наслідків ухилення від участі в експертизі можливе лише після постановлення ухвали про призначення або зобов'язання участі іншої сторони у експертизі (у разі самостійного замовляння проведення експертизи, ст. 106 ЦПК)[1]

Верховний Суд України (Пленум).

Реферат офіційного документа · оприлюднено 28.06.2021

Реферат. Процесуальну санкцію за ухилення сторони від участі в експертизі розглянуто в публікації, побудованій як реферат статті Нестор Н. В. «Наслідки ухилення від участі в експертизі в цивільному судочинстві: практичний аспект» (Криміналістика і судова експертиза, вип. 65, 2020, с. 64–72) з опорою на постанову Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавст-

ва, що регулюють провадження у справі до судового розгляду». Центральна теза така: наслідки ухилення можна застосувати лише після постановлення ухвали про призначення експертизи або про зобов'язання іншої сторони взяти в ній участь, після підтвердження самого факту ухилення та за умови, що суд роз'яснив сторонам його наслідки; у матеріалі цю умову поширено й на випадки самостійного замовлення експертизи за статтею 106 ЦПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 109 ЦПК України, якщо учасник справи ухиляється від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, без чого її провести неможливо, суд з огляду на те, хто ухиляється і яке значення для нього має експертиза, може визнати факт, для з'ясування якого її призначено, або відмовити в його визнанні. Нестор Н. В. звертає увагу, що суд у такому разі фактично виходить із припущення, ніби особа побоюється результатів дослідження, тому ця норма є винятком із правила ч. 6 ст. 81 ЦПК України про неприпустимість доказування на припущеннях. Ухиленням у статті визнано умисні дії учасника справи, спрямовані на унеможливлення призначеної судом експертизи: ненадання наявних у нього матеріалів чи документів, відмову надати зразки для дослідження, недопущення до приміщень або майна, яке підлягає дослідженню. Проаналізувавши судову практику, зокрема рішення місцевих судів різних регіонів, Нестор Н. В. доходить висновку, що цю спеціальну санкцію застосовують у спорах із сімейних правовідносин, спорах із договорів, справах про відшкодування шкоди тощо. Для судових експертів, суддів і адвокатів матеріал корисний як стислий перелік процесуальних умов застосування статті 109 ЦПК України та форм поведінки, які суди кваліфікують як ухилення від експертизи.

Ключові слова: ухилення від участі в експертизі, судова експертиза, цивільне судочинство, стаття 109 ЦПК України, визнання факту, процесуальна санкція, ухвала про призначення експертизи, доказування на припущеннях, Пленум Верховного Суду України, висновок експерта.

Position of the Supreme Court of Ukraine: The Consequences of Evading Participation in an Expert Examination May Be Applied Only After a Ruling Appointing the Examination or Obliging the Other Party to Participate in It (Including a Self-Commissioned Examination Under Article 106 of the Civil Procedure Code)

Verkhovnyi Sud Ukrainy (Plenum).

Abstract. Ukrainian civil procedure allows a court to treat a fact as established, or as not established, when a party obstructs an expert examination, a rule that departs from the general prohibition on proof based on assumptions. This publication summarises the article by Nestor N. V. on the consequences of evading participation in an expert examination in civil proceedings, published in the collection Kryminalistyka i sudova ekspertyza (Criminalistics and Forensic Examination), issue 65, 2020, pp. 64–72,, and links it to Resolution No. 5 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 12 June 2009 on civil proceedings before trial. The central thesis is that the sanction may be applied only after the court has issued a ruling appointing the examination or obliging the other party to take part in it, the fact of evasion has been confirmed, and the court has explained the consequences of evasion to the parties. Under Article 109(1) of the Civil Procedure Code of Ukraine, where a participant withholds necessary materials or documents or otherwise avoids taking part and the examination cannot be carried out without it, the court may, depending on who evades and how important the examination is for that person, recognise the fact the examination was meant to clarify or refuse to recognise it. In effect the court presumes that the party fears the result, so the rule is an exception to Article 81(6). Evasion is understood as intentional conduct aimed at frustrating a court-ordered examination, such as withholding documents, refusing to provide samples or denying access to premises or property. Reviewing case law, including decisions of local courts, the author finds the sanction applied in family, contractual and tort disputes. The material offers forensic experts, judges and advocates a concise checklist of the procedural preconditions for invoking Article 109.

Keywords: evasion of an expert examination, forensic examination, civil proceedings, Article 109 of the Civil Procedure Code of Ukraine, recognition of a fact, procedural sanction, ruling appointing an examination, proof based on assumptions, Plenum of the Supreme Court of Ukraine, expert opinion.

Першоджерело: Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 5.[2] DOI: **10.33994/kndise.2020.65.06**[2]. Реферат оприлюднено в журналі 28.06.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud Ukrainy (Plenum). Pozytsiia VSU: Zastosuvannia naslidkiv ukhylennia vid uchasti v ekspertyzi mozhlyve lyshe pislia postanovlennia ukhvaly pro pryznachennia abo zoboviazannia uchasti inshoi storony u ekspertyzi (u razi samostiinoho zamovliannia provedennia ekspertyzy, st. 106 TSPK) [Position of the Supreme Court of Ukraine: The Consequences of Evading Participation in an Expert Examination May Be Applied Only After a Ruling Appointing the Examination or Obliging the Other Party to Participate in It (Including a Self-Commissioned Examination Under Article 106 of the Civil Procedure Code)] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5266-pozitsiya-vsu-zastosuvannya-naslidkiv-ukhilennya-vid-uchasti-v-ekspertizi-mozhlive-lishe-pislya-postanovlennya-ukhvali-pro-priznachennya-abo-zabov-yazannya-uchasti-inshoji-storoni-u-ekspertizi-u-razi-samostijnogo-zamovlyannya-provedennya-ekspertizi-st-106-tspk-ta-pidtverdzhennya-faktu-ukhilennya-osobi-vid-uchasti-v-ekspertizi (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Pro zastosuvannia norm tsyvilnoho protsesualnoho zakonodavstva, shcho rehuliuiut provadzhennia u spravi do sudovoho rozghliadu [On the Application of the Rules of Civil Procedural Legislation Governing Proceedings in a Case Before Trial] : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 12.06.2009 № 5. DOI: https://doi.org/10.33994/kndise.

2020.65.06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Позиція ВС: Опитування дитини в присутності психолога в суді, належним чином забезпечує встановлення прихильності дитини до проживання з одним із батьків у сукупності з іншими встановленими даними причин такої прихильності[1]

Верховний Суд.

Реферат офіційного документа · оприлюднено 06.06.2021

Реферат. Думка дитини у спорі про місце її проживання набуває доказової ваги тоді, коли суд може переконатися в її самостійності та стійкості. Публікація розкриває цей підхід на матеріалі постанови Верховного Суду від 18 березня 2019 року у справі № 215/4452/16-ц. Неповнолітній хлопчик і в розмові з психологом, і в судовому засіданні повідомив, що однаково любить обох батьків, але хоче жити з батьком, бо там йому зручніше й комфортніше, а з матір'ю бажає зустрічатися. Під час бесіди 15 березня 2018 року спеціаліст служби у справах дітей встановив, що хлопчик емоційно прив'язаний до батька, дослухається до його думки, а батько має в сина авторитет. Протягом року дитина своєї думки не змінила, а її вік і рівень розвитку дають змогу усвідомлено висловитися щодо місця проживання. Суди врахували й історію проживання: після розірвання шлюбу син три місяці жив із батьком, дев'ять місяців з матір'ю, а понад два останні роки знову з батьком. Верховний Суд погодився з апеляційним судом, що проживання з батьком найкраще відповідає інтересам дитини, тоді як мати не надала переконливих доказів протилежного, і визнав опитування дитини в присутності психолога, поєднане з іншими даними про причини її прихильності, належним способом цю прихильність установити. Додатково наведено постанову Верховного Суду від 5 вересня 2018 року у справі № 752/22028/16-ц, де думку двох малолітніх дітей 2008 і 2010 років народження вислухано, зокрема, у присутності психолога. Редакційний коментар пояснює процесуаль-

ний механізм: клопотання про залучення спеціаліста-психолога на підставі статей 43, 74 і 197 ЦПК України, його права й обов'язки, застосування за аналогією статті 354 КПК України, вимоги статей 45 і 232 ЦПК України, пункт 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, та рішення ЄСПЛ «Савіни проти України». Наголошено, що консультація спеціаліста не замінює висновку експерта, а здатність дитини самостійно висловити думку сторони мають підтверджувати доказами, зокрема результатами психологічного дослідження.

Ключові слова: думка дитини, опитування дитини в суді, спеціаліст-психолог, визначення місця проживання дитини, прихильність дитини, найкращі інтереси дитини, правосуддя, дружнє до дитини, стаття 74 ЦПК України, служба у справах дітей, Верховний Суд.

Supreme Court Position: Questioning a Child in Court in the Presence of a Psychologist, Together with Other Established Data on the Reasons for the Child's Attachment, Properly Establishes the Child's Attachment to Living with One of the Parents

Verkhovnyi Sud.

Abstract. A child's views carry evidential weight in a residence dispute when the court can be satisfied that they are independent and stable. This publication presents the reasoning of the Supreme Court of Ukraine in its ruling of 18 March 2019 in case No. 215/4452/16-ts. A minor boy told both a psychologist and the court that he loved his parents equally but wished to live with his father, where he felt more comfortable, while continuing to see his mother. A specialist of the children's service who talked with him on 15 March 2018 found him emotionally attached to his father, whose opinion he respected. His preference remained unchanged for a year, and his age and maturity allowed him to express a considered view. The courts also took into account where he had lived after the divorce: three months with the father, nine months with the mother and more than two years with the father again. The Supreme Court upheld the appellate finding that residence

with the father served the child's best interests, the mother having produced no convincing evidence to the contrary, and accepted questioning the child in the presence of a psychologist, combined with other evidence on the reasons for the attachment, as an appropriate method. A further ruling of 5 September 2018 (case No. 752/22028/16-ts), in which two young children were heard in the presence of a psychologist, is also cited. The editorial commentary explains how a psychologist is engaged as a specialist under Articles 43, 74 and 197 of the Civil Procedure Code of Ukraine, refers to the Council of Europe Guidelines on child-friendly justice, Article 354 of the Criminal Procedure Code applied by analogy and the ECtHR judgment in Saviny v. Ukraine, and notes that a specialist's advice does not replace an expert opinion.

Keywords: child's views, questioning a child in court, psychologist as a specialist, child's place of residence, child's attachment, best interests of the child, child-friendly justice, Civil Procedure Code of Ukraine, children's service, Supreme Court of Ukraine.

Першоджерело: Постанова Верховного Суду від 18.03.2019 у справі № 215/4452/16-ц.[2] Реферат оприлюднено в журналі 06.06.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud. Pozytsiia VS: Opytuvannia dytyny v prysutnosti psykholoha v sudi, nalezhnym chynom zabezpechuie vstanovlennia prykhylnosti dytyny do prozhyvannia z odnym iz batkiv u sukupnosti z inshymy vstanovlenymy danymy prychyn takoi prykhylnosti [Supreme Court Position: Questioning a Child in Court in the Presence of a Psychologist, Together with Other Established Data on the Reasons for the Child's Attachment, Properly Establishes the Child's Attachment to Living with One of the Parents] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5138-opituvannya-ditini-v-prisutnosti-psikhologa-v-sudi-nalezhnim-chinom-zabezpechue-vstanovlennya-prikhilnosti-ditini-do-prozhivannya-z-odnim-iz-batkiv-u-sukupnosti-z-inshimi-vstanovlenimi-danimi-prichin-takoji-prikhilnosti-

dlya-zabezpechennya-printsipu-najkrashchikh-interesiv-ditini-pri-vir-ishenni-spravi (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 18.03.2019 u spravi № 215/4452/16-ts [Ruling of the Supreme Court of 18.03.2019 in Case No. 215/4452/16-Ts]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80521632 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Правова позиція ВС: Факт порушення прав позивача не може слугувати виключною підставою для стягнення моральної шкоди, оскільки моральна шкода має бути обов`язково підтверджена належними та допустимими доказами, в іншому випадки вимоги необґрунтовані[1]

Верховний Суд.

Реферат офіційного документа · оприлюднено 21.06.2021

Реферат. Відшкодування моральної шкоди не випливає автоматично з самого факту порушення прав особи: позивач має показати, які саме дії чи бездіяльність викликали страждання і наскільки інтенсивними вони були. Цю позицію розкрито на прикладі постанови Верховного Суду від 23 січня 2020 року у справі № 580/1617/19. Позивач пов'язував свої моральні страждання з бездіяльністю органу державної влади, до якого звернувся із заявою про надання земельної ділянки площею 4,23 га, і з часом, витраченим на відновлення прав у суді. Верховний Суд виходив зі статті 56 Конституції України, статей 16 і 23 ЦК України та загальних підходів, сформульованих у його постановах від 10 квітня 2019 року у справі № 464/3789/17 і від 27 листопада 2019 року у справі № 750/6330/17. Моральна шкода полягає у стражданні або приниженні, яких людина зазнала внаслідок протиправних дій; змістом таких переживань можуть бути біль, тривога, страх, стрес, розчарування, відчуття несправедливості, тривала невизначеність. Проте не всі негативні емоції, які завжди супроводжують порушення прав людини владою, сягають рівня страждання або приниження. Оцінка цього рівня залежить від мотивів протиправних дій, їх інтенсивності,

тривалості, повторюваності, фізичних або психологічних наслідків, а в деяких випадках і від статі, віку та стану здоров'я потерпілого. У справі встановлено, що позивач звертався до відповідача лише один раз, отже, систематичної бездіяльності не було; він не описав характеру страждань, не вказав на приниження чи негативні наслідки відмови, а відповідач заперечував заподіяння шкоди. Тому Верховний Суд погодився з попередніми інстанціями, що вимога про відшкодування моральної шкоди необґрунтована, а доводи касаційної скарги зводяться до переоцінки доказів. Редакція доповнює правову позицію практичною рекомендацією: для доведення факту моральних страждань та орієнтовного розміру компенсації замовляти судово-психологічну експертизу в атестованого Міністерством юстиції України судового експерта-психолога в порядку статті 106 ЦПК України. Для експертів-психологів постанова цінна переліком ознак і критеріїв, за якими суд оцінює глибину переживань, а отже й орієнтирами для побудови експертного дослідження.

Ключові слова: моральна шкода, моральні страждання, відшкодування моральної шкоди, доказування моральної шкоди, судово-психологічна експертиза, інтенсивність переживань, бездіяльність органу державної влади, стаття 23 ЦК України, Верховний Суд.

Supreme Court Legal Position: A Violation of the Claimant's Rights Cannot in Itself Justify an Award of Moral (Non-Pecuniary) Damages, Since Such Damage Must Be Proved by Relevant and Admissible Evidence; Otherwise the Claim Is Unfounded

Verkhovnyi Sud.

Abstract. Ukrainian courts do not award compensation for moral (non-pecuniary) damage merely because a right has been violated; the claimant must show that the resulting experiences reached the level of suffering or humiliation. This publication sets out the reasoning of the Supreme Court in its ruling of 23 January 2020 in case No. 580/1617/19. The claimant linked his distress to the inaction of a public authority to

which he had applied for a 4.23-hectare land plot and to the time spent restoring his rights in court. Relying on Article 56 of the Constitution of Ukraine, Articles 16 and 23 of the Civil Code and its rulings of 10 April 2019 (No. 464/3789/17) and 27 November 2019 (No. 750/6330/17), the Court defined moral damage as suffering or humiliation caused by unlawful conduct, which may involve pain, anxiety, fear, stress, disappointment, a sense of injustice and prolonged uncertainty. Not every negative emotion reaches that threshold: the assessment depends on the motives, intensity, duration and repetition of the unlawful acts, their physical or psychological consequences and, in some cases, the victim's sex, age and health. Here the claimant had applied to the authority only once, so there was no systematic inaction; he did not describe the nature of his suffering, any humiliation or negative consequences of the refusal, and the defendant denied causing harm. The Supreme Court therefore agreed with the lower courts that the claim was unfounded. The editors add a practical recommendation: to prove moral suffering and the approximate amount of compensation, a party may commission a forensic psychological examination from a forensic psychologist certified by the Ministry of Justice of Ukraine under Article 106 of the Civil Procedure Code. For forensic psychologists, the ruling lists the criteria by which courts assess the depth of emotional experiences.

Keywords: moral damage, non-pecuniary damage, emotional suffering, proof of moral damage, forensic psychological examination, intensity of suffering, inaction of a public authority, Civil Code of Ukraine, Supreme Court of Ukraine.

Першоджерело: Постанова Верховного Суду від 23.01.2020 у справі № 580/1617/19.[2] Реферат оприлюднено в журналі 21.06.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud. Pravova pozytsiia VS: Fakt porushennia prav pozyvacha ne mozhe sluhuvaty vykliuchnoiu pidstavoiu dlia stiahnennia moralnoi shkody, oskilky moralna shkoda maie buty oboviazkovo pidtverdzhena nalezhnymy ta dopustymymy dokazamy, v inshomu vypadky vymohy neob-

gruntovani [Supreme Court Legal Position: A Violation of the Claimant's Rights Cannot in Itself Justify an Award of Moral (Non-Pecuniary) Damages, Since Such Damage Must Be Proved by Relevant and Admissible Evidence; Otherwise the Claim Is Unfounded] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5231-pravova-pozitsiya-vs-fakt-porushennya-prav-pozivacha-ne-mozhe-sluguvati-viklyuchnoyu-pidstavoyu-dlya-styagnennya-moralnoji-shkodi-oskilki-moralna-shkoda-mae-buti-obov-yazkovo-pidtverdzhena-nalezhnimi-ta-dopustimimi-dokazami-v-inshomu-visnovku-pozovni-vimogi-pro-vidshkoduvannya-moralnoji-shkodi-e-neobgruntovanimi (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 23.01.2020 u spravi № 580/1617/19 [Ruling of the Supreme Court of 23.01.2020 in Case No. 580/1617/19]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87129230 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Електронна бібліотека судді, адвоката, психолога, батьків: «Допит, опитування дитини в суді». Методичні рекомендації, нормативні документи, постанови Верховного Суду[1]

Оригінальна публікація · оприлюднено 06.06.2021

Анотація. Редакція журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці» уклала електронну бібліотеку «Допит, опитування дитини в суді», адресовану суддям, адвокатам, психологам і батькам. Мета упорядників полягала в тому, щоб зібрати в одному місці методичні рекомендації, нормативні документи та судову практику щодо з'ясування думки дитини в судовому процесі й психологічних особливостей її допиту з урахуванням емоційних і поведінкових особливостей дитини. Станом на червень 2021 року бібліотека має два розділи. Перший охоплює 26 позицій: Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, матеріали Вищої школи адвокатури та Комітету НААУ з сімейного

права, адаптовані порадники польської «Фундації «Нічиї діти» для фахівців, батьків і самих дітей, методичні рекомендації щодо опитування дітей, які стали жертвами чи свідками насильства, контрольний перелік запитань Агентства ЄС з основоположних прав, звіт про моніторинг 109 засідань судів і дорадчих органів опіки та піклування й аналіз 50 судових рішень, посібники для Національної поліції, матеріали про методику «Зелена кімната», тренінгові матеріали для Національної школи суддів України та навчальний курс USAID щодо справ про домашнє насильство. Більшість позицій супроводжено реферативною анотацією й посиланням на повний текст. Другий розділ містить ключові тези шести постанов: Верховного Суду від 4 квітня 2018 року, 5 вересня 2018 року, 14 лютого 2019 року і 18 березня 2019 року, Великої Палати Верховного Суду від 29 травня 2019 року та Верховного Суду України від 12 липня 2017 року. Ці рішення стосуються права дитини бути вислуханою, меж урахування її згоди на проживання з одним із батьків, зустрічей матері з дитиною в кабінеті психолога як заходу забезпечення позову та вимог до висновку психолога, який суди не визнали допустимим доказом через обстеження без попереднього спілкування з обома батьками. Редакція також обґрунтовує залучення спеціаліста-психолога до опитування дитини за статтями 43, 74 і 197 ЦПК України та наводить застереження, що практичні психологи закладів освіти не мають робити психодіагностичних висновків щодо дітей для суду на запити адвокатів.

Ключові слова: опитування дитини в суді, допит дитини, думка дитини, правосуддя, дружнє до дитини, спеціаліст-психолог, «Зелена кімната», найкращі інтереси дитини, електронна бібліотека, постанови Верховного Суду, методичні рекомендації.

Electronic Library for Judges, Advocates, Psychologists and Parents "Questioning and Interviewing a Child in Court": Methodological Recommendations, Regulatory Documents and Supreme Court Rulings

Abstract. Professionals who hear children in court need methodological and legal guidance that takes account of the child's emotional,

psychological and behavioural characteristics. To meet this need, the editorial board of the journal Forensic Psychological Examination. Use of the Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice compiled an online library, Questioning and Interviewing a Child in Court, for judges, advocates, psychologists and parents. As of June 2021 it has two sections. The first contains 26 items, including the Council of Europe Guidelines on child-friendly justice, materials of the Higher School of Advocacy and the Family Law Committee of the Ukrainian National Bar Association, Ukrainian adaptations of guides by the Polish Nobody's Children Foundation for professionals, parents and children, recommendations on interviewing child victims and witnesses of violence, a checklist by the EU Agency for Fundamental Rights, a monitoring report covering 109 court and guardianship-body hearings and 50 judgments, police training manuals, materials on the Green Room interviewing method, training materials for the National School of Judges of Ukraine and a USAID course on domestic violence cases; most entries have an abstract and a link to the full text. The second section summarises six rulings of the Supreme Court and the former Supreme Court of Ukraine (2017–2019) on the child's right to be heard, the limits of relying on a child's consent, meetings in a psychologist's office as a measure to secure a claim and the requirements for a psychologist's report, which was rejected where the psychologist had not first met both parents. The editors also explain how a psychologist is engaged as a specialist under Articles 43, 74 and 197 of the Civil Procedure Code of Ukraine and warn that school psychologists should not issue psychodiagnostic reports for courts at advocates' request.

Keywords: questioning a child in court, child interview, child's views, child-friendly justice, psychologist as a specialist, Green Room, best interests of the child, electronic library, Supreme Court rulings, methodological recommendations.

Вперше оприлюднено: сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 06.06.2021.

REFERENCES

1. Elektronna biblioteka suddi, advokata, psykholoha, batkiv: "Dopyt, opytuvannia dytyny v sudi". Metodychni rekomendatsii, normatyvni dokumenty, postanovy Verkhovnoho Sudu [Electronic Library for Judges, Advocates, Psychologists and Parents "Questioning and Interviewing a Child in Court": Methodological Recommendations, Regulatory Documents and Supreme Court Rulings]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5139-elektronna-biblioteka-suddi-advokata-pskhologa-batkiv-dopit-opituvannya-ditini-v-sudi-metodichni-rekomendatsiji-normativni-dokumenti-postanovi-verkhovnogo-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Моральна шкода. Відшкодування моральної шкоди: дисертації, монографії, практика Верховного Суду, документи з розробки в Україні інституту відшкодування моральної шкоди (науково-допоміжний бібліографічний покажчик, 1998-2021 роки)[1]

Верховний Суд.

Оригінальна публікація · оприлюднено 14.10.2021

Анотація. Науково-допоміжний бібліографічний покажчик, упорядкований О. А. Назаровим, задуманий як перша частина напрацювання доктрини відшкодування моральної шкоди в законодавстві України. Потребу в ньому зумовлює те, що за понад двадцять років накопичено великий масив дисертацій, монографій, експертних методик і судових позицій, які залишаються розпорошеними, тоді як практика визначення розміру компенсації неоднорідна. Вступна частина наводить нормативні визначення моральної шкоди зі статті 4 Закону України від 1 грудня 1994 року № 266/94-ВР, статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і пункту 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4, перелічує засоби встановлення моральних страждань (показання свідків, пояснення сторін, речові й письмові докази, висновки експертів) та звертає увагу на оподат-

кування сум відшкодування, що перевищують чотирикратний розмір мінімальної заробітної плати, після змін до статті 164 Податкового кодексу України, внесених Законом № 466-IX. Покажчик охоплює 1998–2021 роки і містить судову методику психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди (реєстраційний номер 14.1.75, рішення Мін'юсту від 18.01.2019), 30 дисертацій із цивільного, трудового, кримінально-процесуального права, теорії права, юридичної психології та економіки, 17 посібників і монографій, чотири свідоцтва про реєстрацію авторського права на твори М. М. Матяша, В. М. Сопова та Л. В. Стрельнікової. Окремо описано чотири законопроєкти 2015–2020 років, зокрема № 8396 і № 3929 щодо визначення розміру моральної шкоди, пропозиції Міністерства юстиції до останнього, допоміжні нормативні документи та дванадцять позицій у розділі практики Верховного Суду, серед них постанову Великої Палати від 1 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16-ц про право на компенсацію незалежно від наявності спеціальних норм. Більшість описів супроводжено анотаціями та резервними URL-адресами, створеними журналом для збереження текстів. Покажчик стане в пригоді судовим експертам-психологам, суддям, адвокатам і дослідникам як систематизована джерельна база для обґрунтування висновків щодо факту моральних страждань і розміру їх грошової компенсації.

Ключові слова: моральна шкода, відшкодування моральної шкоди, бібліографічний покажчик, судово-психологічна експертиза, моральні страждання, методика психологічного дослідження, практика Верховного Суду, дисертаційні дослідження, законопроєкти, доктрина відшкодування моральної шкоди.

Moral Damage. Compensation for Moral Damage: Dissertations, Monographs, Supreme Court Case Law and Documents on the Development of the Institution of Moral Damage Compensation in Ukraine (Auxiliary Scientific Bibliographic Index, 1998–2021)

Verkhovnyi Sud.

Abstract. Ukrainian law has recognised compensation for moral (non-pecuniary) damage for more than two decades, yet the doctrinal, methodological and judicial materials on the subject remain scattered, and courts still award widely varying sums. This auxiliary scientific bibliographic index, compiled by Nazarov O. A., is presented as the first stage in formulating a doctrine of moral damage compensation in Ukrainian law. The introductory part sets out statutory definitions of moral damage (Law of Ukraine No. 266/94-VR of 1 December 1994, the Law on Foreign Economic Activity and Resolution No. 4 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 31 March 1995), lists the means of proving moral suffering, and notes that since Law No. 466-IX amended Article 164 of the Tax Code, compensation exceeding four times the minimum wage is included in taxable income. The index covers 1998–2021 and comprises the registered forensic methodology for psychological examination in cases of moral suffering (registration No. 14.1.75, Ministry of Justice of Ukraine, 18 January 2019), 30 dissertations in civil, labour and criminal procedure law, legal theory, legal psychology and economics, 17 handbooks and monographs, four copyright certificates, four draft laws of 2015–2020 with the Ministry of Justice's comments on Bill No. 3929, auxiliary regulatory acts and twelve items of Supreme Court case law, including the Grand Chamber ruling of 1 September 2020 in case No. 216/3521/16-ts. Most entries carry abstracts and backup links. The index gives forensic psychologists, judges, attorneys and researchers a structured evidence base for substantiating expert opinions on the existence of moral suffering and the amount of compensation.

Keywords: moral damage, non-pecuniary damage compensation, bibliographic index, forensic psychological examination, moral suffering, forensic methodology, Supreme Court case law, dissertations, draft laws, Ukraine.

Вперше оприлюднено: сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 14.10.2021.

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud. Moralna shkoda. Vidshkoduvannia moralnoi shkody: dysertatsii, monohrafii, praktyka Verkhovnoho Sudu, dokumenty z rozrobky v Ukraini instytutu vidshkoduvannia moralnoi shkody (naukovo-dopomizhnyi bibliohrafichnyi pokazhchyk, 1998-2021 roky) [Moral Damage. Compensation for Moral Damage: Dissertations, Monographs, Supreme Court Case Law and Documents on the Development of the Institution of Moral Damage Compensation in Ukraine (Auxiliary Scientific Bibliographic Index, 1998–2021)]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. № 3 (38). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5924-moralna-shkoda-vidshkoduvannya-moralnoji-shkodi-praktika-verkhovnogo-sudu-proekti-zakoniv-disertatsiji-monografiji-posibniki-toshcho-z-vishkoduvannya-moralnoji-shkodi-v-ukrajini-naukovo-dopomizhnij-bibliografichnij-pokazhchik-stanom-na-14-10-2021-roku (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Розділ 2. Новини журналу

03.06.2021

10-11 червня 2021 у місті Львові відбудеться «І Всеукраїнський Форум судових експертів»[1]

За повідомленням Львівського НДІ судових експертиз, 10–11 червня 2021 року у Львові відбудеться І Всеукраїнський форум судових експертів за участю керівництва Мін'юсту. Заплановано відкриття в Дзеркальному залі ЛНУ імені Івана Франка, панельну дискусію про роль судової експертизи як складової судової системи, стратегічну сесію керівників інститутів судових експертиз і ухвалення резолюції. Директорка інституту О. Куманська-Нор і адвокат М. Мальський, співзасновник форуму, пояснюють потребу в спільних пропозиціях усіх користувачів експертиз; форум планують проводити щороку.

06.06.2021

Залучення в Україні дитячого психолога для опитування, допиту дитини в суді[2]

Матеріал пояснює, навіщо в сімейних спорах залучати дитячого психолога до опитування дитини в суді і коли альтернативою стає психологічна експертиза. Наведено постанови ВС від 05.09.2018 у справі № 752/22028/16-ц, від 18.03.2019 у справі № 215/4452/16-ц і від 20.07.2021 у справі № 480/3093/20, п. 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, та три атестовані методики з кодами 14.1.69, 14.1.72 і 14.1.73. Перелічено експертні завдання психолога в галузі дитячої психології; нагадано про послугу журналу «Консультація».

14.06.2021

08 червня 2021 року атестований судовий експерт психолог, завідувач сектору Полтавського відділення Тетяна Єгорова була нагороджена цінним подарунком — годинниками голови Служби безпеки України за високу кваліфікацію та якість виконання експертиз[3]

8 червня 2021 року начальник Управління СБУ в Харківській області Роман Дудін за дорученням голови СБУ Івана Баканова відвідав ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» і нагородив його співробітників цінними подарунками, годинниками голови СБУ. Підставою названо співпрацю Центру із СБУ та іншими правоохоронними органами в розкритті резонансних злочинів, протидії кіберзлочинності й посяганням на територіальну цілісність України. Серед нагороджених судовий експерт-психолог, завідувач сектору Полтавського відділення Тетяна Єгорова, яка входить до редакційної колегії журналу; редакція вітає колегу.

14.06.2021

Одному з перших українських поліграфологів, головному науковому співробітнику НДЛ психологічного забезпечення ДНДІ МВС України, д. психол. н., професору Барко Вадиму Івановичу присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України»[4]

Указом Президента України від 17 травня 2021 року № 195/2021 з нагоди Дня науки доктору психологічних наук, професору Вадиму Івановичу Барку присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» за внесок у розвиток вітчизняної науки й багаторічну сумлінну працю. Він один із перших українських поліграфологів: наприкінці 1990-х років навчався роботі на поліграфі в США за спільною програмою МВС України та США. Нині В. І. Барко працює головним науковим співробітником НДЛ психологічного забезпечення ДНДІ МВС України і входить до редакційної ради журналу, який вітає вченого з нагородою.

18.06.2021

18 червня 1928 року народився видатний світовий американський психолог (поліграфолог) Девід Ліккен (David T. Lykken), який є розробником «Тесту винних знань» (Guilty Knowledge Test) для поліграфа[5]

18 червня 1928 року в Міннеаполісі народився американський психофізіолог, психолог і психогенетик Девід Ліккен (помер 15 вересня 2006 року). Його докторська праця про психопатичну особистість належить до найцитованіших в експериментальній психопатології, а Американська психологічна асоціація відзначила його преміями 1990 і 2001 років. За українськими укладачами Д. Зубовським і В. Шаповаловим, головний внесок Ліккена в поліграфологію полягає в розробці й валідизації «Тесту винних знань», нині відомого як тест на приховану інформацію і поширеного в Японії, та в першій напівоб'єктивній бальній оцінці електродермальної активності.

26.06.2021

Київська міська державна адміністрація проти реорганізації Київського науково-дослідного інституту судових експертиз (лист від 18.06.2021 № 001-1540), звільнення директора інституту Рувіна Олександра Григоровича призведе до зниження діяльності установи[6]

18 червня 2021 року Київський міський голова Віталій Кличко листом № 001-1540 повідомив міністра юстиції Д. Малюську, що КМДА не погоджує звільнення О. Г. Рувіна з посади директора КНДІСЕ, якого Мін'юст пропонував звільнити за невиконання умов контракту. У листі сказано, що Мін'юст не навів конкретних порушень, а експертизи інституту з 2011 року допомогли повернути громаді Києва понад 300 га землі й заощадити понад 480 млн грн. Редакція нагадує про орден «За заслуги» I ступеня, отриманий Рувіним у січні 2021 року за поданням Мін'юсту, продовження контракту до 2025 року і спробу 2016 року відкликати експертизу у справі Р. Насірова.

REFERENCES

1. 10-11 chervnia 2021 u misti Lvovi vidbudetsia "I Vseukrainskyi Forum sudovykh ekspertiv" [On 10–11 June 2021, the "First All-Ukrainian For-

um of Forensic Experts" Will Be Held in Lviv]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2021. 3 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/5100-10-11-chervnya-2021-u-misti-lvovi-vidbudetsya-i-vseukrajinskij-forum-sudovikh-ekspertiv (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Zaluchennia v Ukraini dytiachoho psykholoha dlia opytuvannia, dopytu dytyny v sudi [Involvement of a Child Psychologist in Ukraine for the Questioning or Interrogation of a Child in Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2021. 6 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/vsi-ogoloshennya/5133-zaluchennya-dityachogo-psikhologa-dlya-opituvannya-ditini-v-sudi-v-ukrajini (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. 08 chervnia 2021 roku atestovanyi sudovyi ekspert psykholoh, zaviduvach sektoru Poltavskoho viddilennia Tetiana Yehorova bula nahorodzhena tsinnym podarunkom — hodynnykamy holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy za vysoku kvalifikatsiiu ta yakist vykonannia ekspertyz [On 8 June 2021, Tetiana Yehorova, a Certified Forensic Psychologist and Head of a Sector of the Poltava Branch, Was Awarded a Valuable Gift – A Watch from the Head of the Security Service of Ukraine – For High Qualification and Quality of Examinations]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2021. 14 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/5181-08-chervnya-2021-roku-atestovanij-sudovij-ekspert-psikholog-zaviduvach-sektoru-poltavskogo-viddilennya-tetyana-egorova-bula-nagorodzhena-tsinnim-podarunkom-godinnikami-golovi-sluzhbi-bezpeki-ukrajini-za-visoku-kvalifikatsiyu-ta-yakist-vikonannya-ekspertiz (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Odnomu z pershykh ukrainskykh polihrafolohiv, holovnomu naukovomu spivrobitnyku NDL psykholohichnoho zabezpechennia DNDI MVS Ukrainy, d. psykhol. n., profesoru Barko Vadymu Ivanovychu prysvoieno pochesne zvannia "Zasluzhenyi diiach nauky i tekhniky Ukrainy" [One of the First Ukrainian Polygraph Examiners, Chief Researcher of the Re-

search Laboratory of Psychological Support of the State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Doctor of Psychological Sciences, Professor Vadym Ivanovych Barko, Was Awarded the Honorary Title "Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine"]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2021. 14 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/5183-odnomu-z-pershikh-ukrajinskikh-poligrafologiv-golovnomu-naukovomu-spivrobitniku-ndl-psikhologichnogo-zabezpechennya-dndi-mvs-ukrajini-d-psikhol-n-profesoru-barko-vadimu-ivanovichu-prisvoeno-pochesne-zvannya-zasluzhenij-diyach-nauki-i-tekhniki-ukrajini (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

5. 18 chervnia 1928 roku narodyvsia vydatnyi svitovyi amerykanskyi psykholoh (polihrafoloh) Devid Likken (David T. Lykken), yakyi ye rozrobnykom "Testu vynnykh znan" (Guilty Knowledge Test) dlia polihrafa [On 18 June 1928, the Outstanding American Psychologist (Polygraph Examiner) David T. Lykken, Developer of the Guilty Knowledge Test for the Polygraph, Was Born]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2021. 18 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/5217-18-chervnya-1928-roku-18-chervnya-1928-roku-narodivsya-vidatnij-svitovij-amerikanskij-psikhofiziolog-poligrafolog-psikholog-devid-likken-david-t-lykken-yakij-e-rozrobnikom-testu-vinnikh-znan-guilty-knowledge-test-dlya-poligrafa-modifikovanij-variant-tsogo-testu-na-teperishnij-chas-zastosovuetsya-v-roboti-ukrajinskikh-pravookhoronnikh-organiv (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

6. Kyivska miska derzhavna administratsiia proty reorhanizatsii Kyivskoho naukovo-doslidnoho instytutu sudovykh ekspertyz (lyst vid 18.06.2021 № 001-1540), zvilnennia dyrektora instytutu Ruvina Oleksandra Hryhorovycha pryzvede do znyzhennia diialnosti ustanovy [The Kyiv City State Administration Opposes the Reorganisation of the Kyiv Research Institute of Forensic Examinations (Letter of 18.06.2021 No. 001-1540); the Dismissal of the Institute's Director Oleksandr Hryhorovych Ruvin Will Lead to a Decline in the Institution's Activity]. Sudovo-psykholohichna ek-

spertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2021. 26 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/5257-kijivska-miska-derzhavna-administratsiya-proti-reorganizatsiji-kijivskogo-naukovo-doslidnogo-institutu-sudovikh-ekspertiz-list-vid-18-06-2021-001-1540-zvilnennya-direktora-institutu-ruvina-oleksandra-grigorovicha-prizvede-do-znizhennya-diyalnosti-ustanovi (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Розділ 3. Новини інженерної психології та психотехніки

ВЛАСНІ РОЗРОБКИ

Mobi-підлокітники Polygraph (модель 2)

9–11 жовтня 2020 року на Міжнародному онлайн-семінарі ISOPE із застосування поліграфа у світі схвально оцінили українську розробку — Mobi-підлокітники Polygraph моделей 1 і 2.

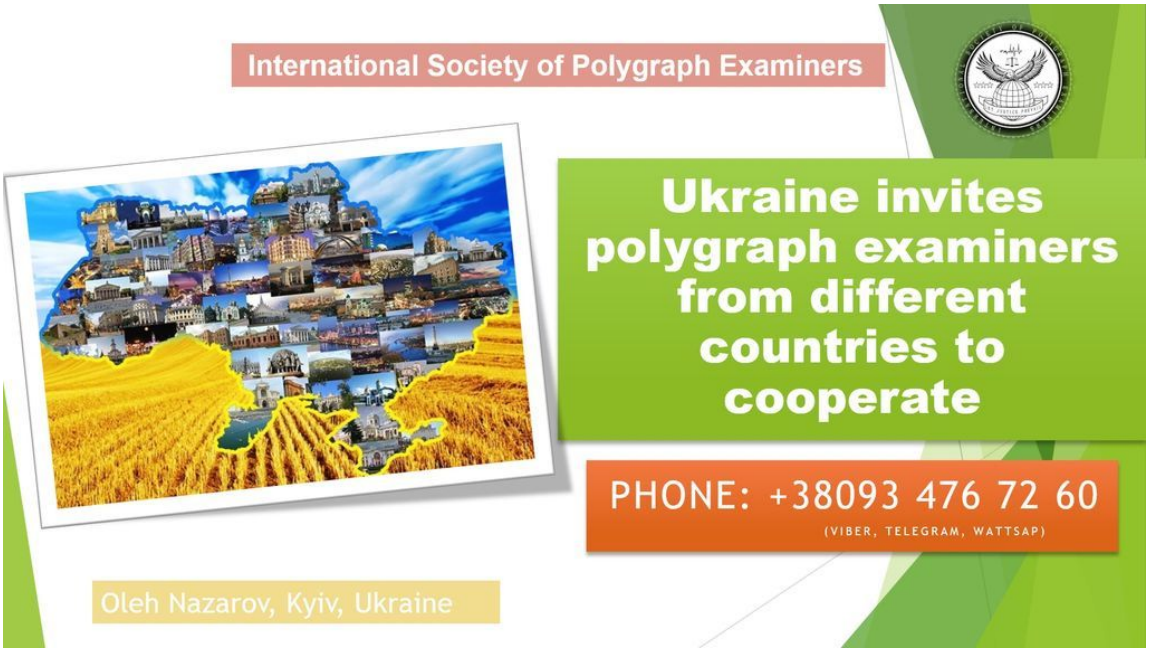
Семінар став першим міжнародним віртуальним семінаром поліграфологів за напрямом Forensic Psychophysiology. Учасникам представили допоміжні меблеві засоби для досліджень на поліграфі — дві моделі портативних крісел для поліграфологів, створені в Україні [1].



Українська розробка двох моделей портативних крісел для поліграфологів [1]

Після семінару журнал опублікував звернення кількома мовами, зокрема англійською та іспанською: «Україна запрошує поліграфоло-

гів різних країн до співпраці». Обидві моделі підлокітників розробник запропонував колегам з інших країн [1].



Запрошення до співпраці для поліграфологів різних країн [1]

Чим відрізняються моделі? Перша кріпиться до стандартного офісного стільця ISO, для якого серійно випускають раму-каркас з кріпленням для підлокітників, і зручна насамперед для офісного скринінгу. Друга від стільця чи крісла не залежить. Її частіше купують оперативні підрозділи правоохоронних органів і поліграфологи, які разом зі службами безпеки проводять службові розслідування й мають бути готові тестувати в заздалегідь невідомих умовах [2].

REFERENCES

1. Ukraina priglashaet poligrafologov raznykh stran k sotrudnichestvu: ukrainskaya razrabotka 2 modeley portativnykh kresel dlya poligrafologov: Mobi-podlokotniki Polygraph. Sudovo-psikhologichna ekspertiza. Zastosuvannya poligrafa i spetsialnikh znan v yuridichniy praktitsi : vebsayt. 2020. 11 zhovt. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/3220-ukraina-priglashaet-poligrafologov-raznykh-stran-k-sotrudnichestvu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].

2. V Ukraine s yanvarya 2019 goda vypuskayutsya mobilnye prisposobleniya dlya provedeniya psikhofiziologicheskikh issledovaniy (te-

stirovaniy) s primeneniem poligrafa - Mobi-podlokotniki Polygraph. Sudovo-psikhologichna ekspertiza. Zastosuvannya poligrafa i spetsialnikh znan v yuridichniy praktitsi : vebsayt. 2020. 28 lip. URL: https://expertize-journal.org.ua/ustatkuvannya-dlya-poligrafa/2388-v-ukraine-s-yanvarya-2019-goda-vypuskayutsya-mobilnye-prisposobleniya-dlya-provedeniya-psikhofiziologicheskikh-issledovanij-testirovanij-s-primeneniem-poligrafa-mobi-podlokotniki-polygraph (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].

Читачі також шукають

- Реєстр методик проведення судових експертиз[1]
- Заява з показаннями свідка, засвідчена нотаріально: позиція Верховного Суду[2]
- 28 типових зразків заяв і клопотань до суду[3]
- Висновок експерта як доказ: правові позиції Верховного Суду[4]
- База правових позицій Верховного Суду[5]

СТАНЬТЕ АВТОРОМ ЖУРНАЛУ

Судова експертиза потребує дослідників, які не бояться складних запитань. Якщо ви науковець, судовий експерт, адвокат, психолог чи здобувач наукового ступеня, надсилайте свої статті до редакції: журнал публікує дослідження з юридичної психології, судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та спеціальних знань у юридичній практиці. Публікація безкоштовна, статтям редакція присвоює DOI, а читають їх ті, хто щодня працює в судах. Приєднуйтеся до спільноти судових експертів і дослідників: вимоги до статей і тез наведено далі.

QR-код відкриває цей номер на сайті; архів усіх номерів[6].

ПОТРІБЕН СУДОВИЙ ЕКСПЕРТ?

Якщо у справі, яку розглядає суд, виникли питання, що потребують спеціальних знань у галузі психології, зокрема щодо моральних страждань, психологічного стану учасника процесу, інтересів дитини чи психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, зверніться до редакції. Допоможемо визначитися з видом експертизи, сформулювати питання експертові й знайти фахівця з належною кваліфікацією.

Запит — через форму «Консультація» на сайті журналу[7] або за телефоном +38 (093) 476-72-60.

REFERENCES

1. Reiestr metodyk provedennia sudovykh ekspertyz [Register of Methodologies for Conducting Forensic Examinations]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/reestr-metodik-sud-expertiz (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Zaiava z pokazanniamy svidka, zasvidchena notarialno: pozytsiia Verkhovnoho Sudu [A Witness Statement Certified by a Notary: The Position of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5752-zayava-z-pokazannyami-svidka-pidpis-yakogo-zasvidchuetsya-notarialno-v-gpk-nadannya-pokazan-svidkiv-shlyakhom-posvidchennya-notariusom-ne-spriyae-vsebichnomu-zabezpechennyu-prava-uchasnikiv-spravi-staviti-pitannya-v-tsivilnomu-protsesi-pozitsiya-verkhovnogo-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. 28 typovykh zrazkiv zaiav i klopotan do sudu [28 Model Templates of Applications and Motions to the Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/1076-zbirnik-zrazkiv-klopotan-pro-vidkladennya-rozglyadu-spravi-u-zv-

yazku-iz-vprovadzhennyam-karantinu-stanom-na-20-bereznya-2020-ta-ti-povi-zrazki-zayav-yaki-podayutsya-do-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Vysnovok eksperta yak dokaz: pravovi pozytsii Verkhovnoho Sudu [Expert Opinion as Evidence: Legal Positions of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5121-pozitsiya-vs-visnovok-eksperta-ne-e-nalezhnim-ta-dopustimim-dokazom-yakshcho-u-nomu-ne-zaznacheno-shcho-ekspert-obiznanij-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-za-zavidomo-nepravdivij-visovok-i-shcho-takij-visnovok-pidgotovleno-dlya-podannya-do-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

5. Baza pravovykh pozytsii Verkhovnoho Sudu [Database of Legal Positions of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/baza-pravovykh-pozytsii-verkhovnoho-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

6. Arkhiv nomeriv zhurnalu. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/nomera (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

7. Konsultatsiia: zapyt na provedennia sudovoi psykholohichnoi ekspertyzy, doslidzhennia [Consultation: Request for a Forensic Psychological Examination or Study]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/konsultacia (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Вимоги до статей і тез авторів

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ

1. Редакція розміщує статті й тези авторів у мережі Інтернет на офіційному сайті видання. Статті й тези в журналі публікуються безкоштовно.
2. Приймаються статті (до 15 аркушів) і наукові тези доповідей (до 5 аркушів) з тематики журналу, що не публікувалися й не подавалися до друку раніше. Надсилаючи текст, автор, якщо інше не передбачено угодою з редакцією, передає журналу право на виняткову публікацію роботи на безстроковий термін і зберігає право використовувати її текст у подальших працях з посиланням на першу публікацію в журналі.
3. Автор відповідає за зміст роботи, достовірність фактичних даних, цитат, власних імен і географічних назв, а також за відсутність у матеріалі даних, що не підлягають відкритій публікації.
4. Редакція може здійснювати наукове й літературне редагування, за потреби — рецензування, і має право відхилити матеріал, що не відповідає вимогам або тематиці видання, містить плагіат чи поданий із порушенням строку. Виявлений плагіат є безумовною підставою для відхилення.
5. Протягом тижня після отримання статті (тез) редакція повідомляє автора електронною поштою про прийняття матеріалу до публікації.

ОФОРМЛЕННЯ ПУБЛІКАЦІЇ

1. Індекс УДК[1]; відомості про авторів: прізвище, ім’я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, країна (для іноземних авторів). Прізвище та ім’я латиницею подають за офіційними правилами транслітерації[2].
2. Назва публікації стисло відображає її зміст; анотацію подають після назви мовою публікації та українською мовою.
3. Файл Microsoft Word: шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал 1,5, абзацний відступ

1,25 см, береги — 2 см. Рядки: УДК; ім'я та прізвище автора (праворуч, напівжирним); установа, науковий ступінь, вчене звання, посада; назва великими літерами (посередині); анотації; текст.

4. Посилання в тексті — у квадратних дужках із номером джерела і сторінкою, напр. [1, с. 25]; список використаних джерел — наприкінці тексту за ДСТУ 8302:2015. Інтернет-посилання супроводжуються повними адресами URL.
5. Ілюстрації, графіки й таблиці розміщують безпосередньо в тексті там, де вони потрібні за змістом.
6. Структура статті: постановка проблеми та її актуальність; зв'язок із науковими й практичними завданнями; аналіз останніх досліджень; невирішені частини проблеми; мета; виклад основного матеріалу; висновки й перспективи. Структура тез: актуальність, мета, матеріали й методи, результати, висновки, список літератури.

ПОРЯДОК ПОДАННЯ

Статтю (тези) надсилають з дотриманням термінів виходу номерів[3] на електронну пошту заступника головного редактора за напрямом: психологічні науки — д-р психол. наук, професор Євдокимова Н. О. (yevdokymova@ukr.net); юридичні науки — д-р юрид. наук, професор Кириченко О. А. (alankir23@ukr.net), або головному редактору канд. психол. наук, доценту, ветерану війни — учаснику бойових дій, суб'єкту ветеранського підприємництва Назарову О. А. (nazarovua@ukr.net). Назва файлу: «прізвище_стаття» або «прізвище_тези», напр. Шевченко_стаття. Студенти (курсанти, слухачі) додають скан рецензії наукового керівника. Отримання матеріалів редакція підтверджує.

Authors from abroad prepare the paper according to the publication requirements of their country, add a short abstract in Ukrainian and send a Microsoft Word file to nazarovua@ukr.net named "surname_article" or "surname_theses".

Персональні дані авторів використовуються лише для внутрішніх завдань видання й не передаються стороннім особам; надсилання матеріалів означає згоду автора

на їх обробку відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». Повний текст вимог — на сайті журналу[4].

REFERENCES

1. Universalna desiatkova klasyfikatsiia (UDK) : onlain-dovidnyk. Teacode. URL: https://teacode.com/online/udc (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Pro vporiadkuvannia transliteratsii ukrainskoho alfavitu latynytseiu : postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 27.01.2010 № 55. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. Terminy vykhodu nomeriv. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/termini-vikhodu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Vymohy do oformlennia statei i tez [Requirements for Articles and Abstracts]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/vimogi-do-oformlennya (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Відомості про журнал

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Назва: реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці» (*Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice*). Електронне (online) видання.

Ідентифікатори: ISSN 2521-1463 (Online); штриховий код EAN-13 для періодичних видань 9772521146000; державний український ідентифікатор медіа R40-05509; префікс DOI 10.53672 (Crossref), DOI журналу 10.53672/ej.

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович. Внесений Державним комітетом телебачення і радіомовлення України до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (свідоцтво серія ДК № 8355 від 09.06.2025; види діяльності: видавнича діяльність, розповсюдження видавничої продукції). Статус суб'єкта ветеранського підприємництва підтверджено витягом з Єдиного державного реєстру ветеранів війни від 31.10.2026 № 31102026-00003569 (Міністерство у справах ветеранів України)[3].

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі» (ТОВ «Інститут психологічної експертизи і поліграфа»); міжнародний ідентифікатор наукової організації ROR 02xc7et08[2].

Галузь: юридичні, психологічні науки. **Періодичність:** 1 раз на два місяці. **Мови видання:** українська, англійська.

Увага! Електронне видання не внесено до затвердженого Міністерством освіти і науки України переліку наукових фахових видань України.

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ

Видання пройшло державну реєстрацію як онлайн-медіа та включене до Реєстру суб'єктів у сфері медіа відповідно до Закону України «Про медіа» (ідентифікатор медіа R40-05509). Види електронних видань, їхні вихідні відомості та правила їх розміщення визначає ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості»; на електронні видання поширюються також ДСТУ 3017:2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» і ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості».

МЕТА, ГАЛУЗЬ І ПРОБЛЕМАТИКА

Журнал спрямований на втілення в Україні європейських практик наукової самоорганізації, згуртування вітчизняної професійної спільноти науковців, психологів, поліграфологів, правознавців і судових експертів навколо обговорення актуальних теоретико-прикладних проблем спеціальних знань, які застосовуються в юридичній діяльності, зокрема тих, що перебувають у стадії наукової розробки.

Видання присвячене питанням теорії і практики судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та інших спеціальних знань у юридичній діяльності, сучасному судочинстві, навчанні, тренінгу, формуванню професійно важливих якостей представників юридичних професій (експертів, слідчих, суддів, прокурорів, адвокатів, юристів). До журналу приймаються статті проблемного характеру з цивільного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального та інших галузей права, а також із судової психології та інших напрямів психологічної науки, пов'язаних із судово-психологічною експертизою, використанням поліграфа і спеціальних знань у юридичній практиці. Редакція запрошує до співпраці докторів і кандидатів наук, молодих учених, а також усіх, хто займається науково-практичною діяльністю з цієї проблематики.

The journal is devoted to topical issues of the theory and practice of forensic psychological examination,

the use of the polygraph and other special knowledge in legal activities, modern legal proceedings, education and training of representatives of legal professions (experts, investigators, judges, prosecutors, attorneys, lawyers).

СТРУКТУРА ВИДАННЯ (ЗА ПОЛОЖЕННЯМ ПРО ЖУРНАЛ)

- Реферати, анотації та бібліографічні описи щодо застосування спеціальних знань: новини науки та прикладної діяльності; міжнародний досвід і співробітництво.
- Наукові публікації (статті): теорія та історія застосування спеціальних знань; судово-психологічна експертиза: методичні підходи до вирішення завдань; проблемні аспекти застосування поліграфа; правове та науково-прикладне забезпечення професійної діяльності; точка зору фахівця; юридична практика; інновації наукової школи юриспруденції професора Аланкіра; сторінка вченого.

ПОЛІТИКА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Видання практикує політику негайного відкритого доступу до опублікованого змісту, підтримуючи принципи вільного поширення наукової інформації та глобального обміну знаннями задля загального суспільного прогресу.

This publication practices a policy of immediate open access to published content, upholding the principles of the free flow of scientific information and the global exchange of knowledge.

ІСТОРІЯ ВИДАННЯ

Журнал створено у травні 2016 р. кандидатом психологічних наук, доцентом, експертом-поліграфологом, правознавцем О. А. Назаровим з метою популяризації можливостей судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа як ефективних інструментів сучасної психологічної науки у вирішенні найвідповідальніших правових проблем і ситуацій, а також використання інших напрямів спеціальних знань у юридичній практиці (економічних, товарознавчих, медичних, військових, криміналістичних тощо). Редакційну колегію сформовано у квітні 2017 р. під час ISSN-реєстрації видання в міжнародній базі періодичних видань.

БАЗИ ДАНИХ, РЕЄСТРИ ТА БІБЛІОТЕКИ

Журнал включено до інтернет-баз даних наукових видань, державних реєстрів медіа та бібліотек:

- Реєстр суб'єктів у сфері медіа (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення), ідентифікатор медіа R40-05509[4]
- Google Scholar (Google Академія)[5]
- ISSN International Centre — ISSN Portal, запис 2521-1463[6]
- Crossref — член-реєстрант DOI, префікс 10.53672[7]
- Реєстр наукових видань України (УкрІНТЕІ)[8]
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN)[9]

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Поштова адреса: 01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, абонентська скринька В-62.
Mailing address: Khreshchatyk Str. 22, P.O. Box V-62, Kyiv-1, 01001, Ukraine.

Засновник — видавець (з усіх питань діяльності журналу): канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович; тел. +38 (093) 476-72-60; e-mail: nazarovua@ukr.net.

Заступники головного редактора: д-р психол. наук, професор Євдокимова Наталя Олексіївна, тел. +38 (050) 493-72-81, e-mail: yevdokymova@ukr.net; д-р юрид. наук, професор Кириченко Олександр Анатолійович, тел. +38 (068) 760-60-26, e-mail: alankir23@ukr.net.

Сайт: expertize-journal.org.ua[10]; e-mail редакції: info@expertize-journal.org.ua.

Електронна сторінка цього номера[1]. Джерело відомостей: сторінка «Про реферативно-наукове видання» на сайті журналу[3].

REFERENCES

1. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice]. 2021. № 3 (38). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.3.2021. URL: https://expert-

ize-journal.org.ua/nomera/19805-2021-3-38 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Kyivskyi mizhnarodnyi sudovo-ekspertnyi instytut psykholohichnoi ekspertyzy i doslidzhen na polihrafi [Kyiv International Forensic Institute of Psychological Examination and Polygraph Research] : zapys u reiestri naukovykh orhanizatsii Research Organization Registry (ROR). URL: https://ror.org/02xc7et08 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. Vytiah z Yedynoho derzhavnoho reiestru veteraniv viiny vid 31.10.2026 № 31102026-00003569 [Extract from the Unified State Register of War Veterans of 31.10.2026 No. 31102026-00003569] : vidomosti pro subiekta veteranskoho pidpryiemnytstva (Nazarov Oleh Anatoliiovych) / Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy. Opryliudneno na storintsi "Pro naukovo-referatyvne vydannia" saitu zhurnalu. URL: https://expertize-journal.org.ua/o-nauchnom-izdanii (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Vytiah z Reiestru subiektiv u sferi media shchodo online media "Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi" (identyfikator media R40-05509). Natsionalna rada Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia. URL: https://drive.google.com/file/d/1YG1vbKwA5qQ2HXbKIKXVNeZs4tcUPtaw/view (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

5. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : profil u Google Akademii (Google Scholar). URL: https://scholar.google.com/citations?user=EaNiTNMAAAAJ (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

6. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys ISSN 2521-1463. ISSN Portal. ISSN International Centre. URL: https://portal.issn.org/resource/ISSN/2521-1463 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

7. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys zhurnalu v Crossref (prefiks DOI 10.53672). DOI: https://doi.org/10.53672/ej. [in Ukrainian].

8. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys u Reiestri naukovykh vydan Ukrainy. UkrINTEI. URL: http://nfv.ukrintei.ua/view/614090f159cc1d06af650872 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

9. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys u Polska Bibliografia Naukowa (PBN). URL: https://pbn.nauka.gov.pl/core/#/journal/view/648237294097070b7dded6b3/9b3b60a2-d524-45ec-8e49-95ff3cacdb78 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

10. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/ (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

Реферативно-науковий online журнал

2021, № 3 (38) (травень – червень 2021 р.)

Засновник, видавець, відповідальний за випуск — Назаров О. А.

Видається за сприяння Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі (ROR 02xc7et08).

Формат А4 (210×297 мм). Гарнітура Source Serif 4. Обсяг 68 с.

Ідентифікатор медіа R40-05509. ISSN 2521-1463 (Online).

Видавник Назаров О. А. Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025.

01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, а/с В-62. Тел. +38 (093) 476-72-60. E-mail: nazarovua@ukr.net

expertize-journal.org.ua